chapter: চৰকাৰী বাজেট

Q.1] চৰকাৰী বাজেট কি?

উত্তৰ:- ভাৰতীয় সংবিধানৰ ১১২ নং অনুচ্ছেদ অনুসৰি ভাৰত চৰকাৰে প্ৰতিটো আৰ্থিক বছৰৰ বাবে যি প্ৰত্যাশিত আয় আৰু ব্যয়ৰ হিচাপ কৰে, তাকে চৰকাৰী বাজেট বোলা হয়।

Q.2] চৰকাৰী বাজেটৰ উদ্দেশ্যসমূহ কি কি?
Ans:- 2016

1] সম্পদৰ আৱণ্টন:- চৰকাৰী বাজেটৰ এটা প্ৰধান উদ্দেশ্য হ'ল সীমিত সম্পদৰাজি, সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক ৰাজ্য পূৰণতে আৱণ্টন কৰা। কেতিয়াবা বজাৰে শক্তিয়ে দক্ষভাৱে এখন দেশৰ সম্পদসমূহ আৱণ্টন কৰাত অসমৰ্থ হয়। চৰকাৰী বাজেটৰ জৰিয়তে এখন দেশৰ সম্পদৰ দক্ষভাৱে আৱণ্টন কৰা হয়। যিবোৰ ক্ষেত্ৰত ব্যক্তিগত পুঁজি বিনিয়োগৰ বাবে লাগবাড়ি নাহে, তেনেবোৰ ক্ষেত্ৰত চৰকাৰে বিশ্ব যোগান ধৰি ৰাখিবলৈ প্ৰয়োজনীয় ব্যৱস্থা কৰে।

2] আয় আৰু সম্পদৰ পুনৰ বিতৰণ: আয় আৰু সম্পদৰ পুনৰ বিতৰণৰ দাবী অৰ্থনৈতিক সমতা বজায় ৰাখিবলৈ চৰকাৰী বাজেটৰ এটা উল্লেখযোগ্য বৈশিষ্ট্য। চৰকাৰে কৰ আৰু ব্যয়নীতিৰ জৰিয়তে অৰ্থনীতিত এখনৰ আয় আৰু সম্পদৰ ন্যায়যুক্ত বিতৰণ নিশ্চিত কৰিব বিচাৰে।

ব্যবহারে কর সংগ্রহ আর সরকারি ব্যয়ের ভবিষ্যতে পরিমাণের ওপরও আমরা প্রভাবিত করে।

iii] অর্থনৈতিক স্থিতি: অর্থনৈতিক স্থিতি বজায় রাখতে সরকারী বাজেটের এটা গুরুত্বপূর্ণ উদ্দেশ্য। অর্থনৈতিক কার্যাবলীর চক্রাকার প্রবাহের সময় দেশের অর্থনীতিতে গভীর অস্থিরতার চিহ্ন সৃষ্টি করে। আর এর সময় অর্থনীতিতে বিভিন্ন সমস্যা, মুদ্রাস্ফীতির সমস্যার সম্মুখীন হতে পারে। সরকারে মুদ্রাস্ফীতির সময়ে বাড়তি বাজেট আর অবস্ফীতির সময়ে ঘাটতি বাজেট প্রস্তুত করে অর্থনৈতিক স্থিতি আনার চেষ্টা করে।

iv] অর্থনৈতিক বিকাশ: দ্রুত হারে অর্থনৈতিক বিকাশ আনা করাটা সরকারী বাজেটের এটা গুরুত্বপূর্ণ উদ্দেশ্য। অর্থনৈতিক বিকাশের বাধা দূরীকরণে আমাদের নীতি এমনভাবে গঠন করে যাতে আমরা সঠিক পরিমাণে সম্পদ সংগ্রহ করার সাথে ও সেগুলিকে সঠিক আর বিনিয়োগের হারও বৃদ্ধি করে।

v] বাজেটের প্রতিষ্ঠানের পরিচালনা: বাজেটের প্রতিষ্ঠানের ভবিষ্যতে অর্থনৈতিক বিকাশের হার বৃদ্ধি করাতে সরকারী বাজেটের এটা উল্লেখযোগ্য ভূমিকা। সরকারী বাজেটের ভবিষ্যতে, রেলসেবা, জল সেচ (Tally communication) আদির দরে বৃহৎ বাজেটের সঙ্গের প্রতিষ্ঠানও

পৰিচয়না কৰে।

Qn:3] ৰাজহুৱা দ্ৰব্য আৰু ব্যক্তিগত দ্ৰব্য। 2015

Ans:->

ৰাজহুৱা দ্ৰব্য (Public)	ব্যক্তিগত দ্ৰব্য (Private)
i] ৰাজহুৱা দ্ৰব্য বুলিলে সমবেত দ্ৰব্যক বুজোৱা হয়, যিবোৰ সকলো নাগৰিকে সমানে উপভোগ কৰিব পাৰে, অৰ্থাৎ ৰাজহুৱা দ্ৰব্যবোৰ বিশেষ ব্যক্তিৰ ক্ষেত্ৰত সীমাবদ্ধ নহয়।	i] ব্যক্তিগত দ্ৰব্য বুলিলে এনে-বোৰ দ্ৰব্যক বুজোৱা হয়, যিবোৰ সকলো নাগৰিকে সমানে উপভোগ কৰিব নোৱাৰে অৰ্থাৎ এনেবোৰ দ্ৰব্য ব্যক্তি বিশেষৰ বাবেহে উপযুক্ত।
ii] ৰাজহুৱা দ্ৰব্য উপভোগৰ ক্ষেত্ৰত পৰিত্যাগৰ নীতিটো প্ৰযোজ্য নহয়। (Exclusion principle)	ii] ব্যক্তিগত দ্ৰব্য উপভোগৰ ক্ষেত্ৰত পৰিত্যাগৰ নীতিটো প্ৰযোজ্য হয়।
iii] ৰাজহুৱা দ্ৰব্য উপভোগৰ ক্ষেত্ৰত উপভোক্তাৰ মাজত প্ৰতিযোগিতাৰ সৃষ্টি নহয়।	iii] ব্যক্তিগত দ্ৰব্য উপভোগ ক্ষেত্ৰত উপভোক্তাৰ মাজত প্ৰতিযোগিতাৰ সৃষ্টি হয়।
iv] ৰাজহুৱা দ্ৰব্যবোৰে চৰকাৰে বাজেটৰ ওপৰিয়তে যোগান ধৰে।	iv] ব্যক্তিগত দ্ৰব্যবোৰে ব্যক্তিগত প্ৰতিষ্ঠানে যোগান ধৰে।

Qn: চৰকাৰী বাজেটৰ উপাদানসমূহ কি কি ?

Ans:→ চৰকাৰী বাজেটৰ উপাদানসমূহক প্ৰধানকৈ দুটা-ভাগত ভাগ কৰা হয় →

i] ৰাজহ বাজেট (Revenue Budget)

ii] মূলধনী বাজেট (capita budget)

i] ৰাজহ বাজেট: (বিক্ৰী আয়): চৰকাৰৰ ৰাজহ বাজেট চলিত আয় (ৰাজহ প্ৰাপ্তি) আৰু সেই আয়ৰ জৰিয়তে কৰিব লগা ব্যয় (ৰাজহ ব্যয়) লৈ গঠিত।

a) ৰাজহ প্ৰাপ্তি:- (Revenue Receipt)

ৰাজহ প্ৰাপ্তি বুলিলে চৰকাৰৰ এনে প্ৰাপ্তিক বুজোৱা হয়, যি প্ৰাপ্তিয়ে চৰকাৰৰ দেনাও বৃদ্ধি নকৰে বা সম্পদো হ্ৰাস নকৰে। ৰাজহ প্ৰাপ্তি কৰ আৰু অকৰ লৈ গঠিত।

(Revenue expenditure)

b) ৰাজহ ব্যয়: ৰাজহ ব্যয় হৈছে চৰকাৰী বাজেটৰ সেইবোৰ ব্যয়, যি ব্যয়ে সম্পদ সৃষ্টি নকৰে অথবা দেনাও নাঙে নকৰে। চৰকাৰী বিভাগৰ কাম কাজবোৰ নিয়ন্ত্ৰিকৈ পৰিচালনা কৰিবৰ বাবে ৰাজহ ব্যয়ৰ প্ৰয়োজন হয়।

ii] মূলধনী বাজেট: চৰকাৰৰ মূলধনী প্ৰাপ্তি বা মূলধনী ব্যয় লৈ গঠিত।

a) মূলধনী প্ৰাপ্তি : যি প্ৰক্ৰিয়ায় চৰকাৰৰ দেনা বৃদ্ধি কৰে বা সম্পদ হ্ৰাস কৰে, তেনে প্ৰাপ্তিক মূলধন প্ৰাপ্তি বোলা হয়। চৰকাৰে আহৰণ কৰা ঋণ, ক্ষুদ্ৰ সঞ্চয়, নিৰ্বিনিয়োগন আদি মূলধন প্ৰাপ্তিৰ অন্তৰ্গত।

b) মূলধনী ব্যয় :- যি ব্যয়ে দেনাৰ পৰিমাণ হ্ৰাস কৰে অথবা সম্পদৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি কৰে, তেনে ব্যয়ক মূলধনী ব্যয় বোলা হয়। ভূমি অধিগ্ৰহণ, অসংলগ্ন বিনিয়োগ আদি মূলধনী ব্যয়ৰ অন্তৰ্ভুক্ত। মূলধনী ব্যয়ক আকৌ পৰিকল্পিত আৰু অপৰিকল্পিত বা পৰিকল্পনা বহিৰ্ভূত এই দুই ভাগত ভাগ কৰা পৰি।

Q.n 15) পৰিকল্পিত ব্যয় আৰু অপৰিকল্পিত ব্যয়ৰ পাৰ্থক্য-

Ans :->

পৰিকল্পিত ব্যয়	অপৰিকল্পিত ব্যয় ।
i) পৰিকল্পিত ব্যয় হৈছে চলিত পঞ্চবাৰ্ষিক পৰিকল্পনাৰ অধীনৰ কৰ্মসূচীৰ ব্যয়।	i) পৰিকল্পনা বহিৰ্ভূত ব্যয় হৈছে পঞ্চবাৰ্ষিক পৰিকল্পনাৰ লগত সম্পৰ্কবিহীন ব্যয়।
ii) পৰিকল্পিত ব্যয় অৰ্থনীতিৰ বিভিন্ন খণ্ডৰ উন্নয়নৰ লগত জড়িত।	ii) অপৰিকল্পিত ব্যয় অৰ্থনীতিক উন্নয়নৰ লগত জড়িত নহয়।

iii] ই অনিয়মী প্ৰকৃতিৰ।	iv] ই নিয়মী প্ৰকৃতিৰ।
iv] যাতায়াত আৰু যোগাযোগ, কৃষিখণ্ডৰ লোন আদিৰ বাবে বহন কৰা ব্যয় পৰিকল্পিত ব্যয়ৰ অন্তৰ্ভুক্ত	iv] কৰ্মচাৰীৰ দৰমহা, পুঁজি, ৰক্ষা সেৱা, ভাৰসাহায্য, ঋণৰ আদি পৰিকল্পনা বহিৰ্ভূত ব্যয়ৰ অন্তৰ্ভুক্ত।

Q.no.16] চৰকাৰী বাজেটৰ প্ৰকাৰসমূহ কি কি?

Ans:-

i) বাহি বাজেট: যেতিয়া চৰকাৰৰ বাজেটে ধাৰ্য কৰা মুঠ ৰাজহৰ পৰিমাণ মুঠ ব্যয়ৰ পৰিমাণতকৈ অধিক হয়, তাক বাহি বাজেট বোলা হয়। মুদ্ৰাস্ফীতিৰ সময়ত চৰকাৰে বাহি বাজেট প্ৰস্তুত কৰে।

বাহি বাজেট = মুঠ ৰাজহ > মুঠ ব্যয়

ii) ঘাটি বাজেট: যেতিয়া চৰকাৰৰ বাজেটত ধাৰ্য কৰা মুঠ ৰাজহৰ পৰিমাণ মুঠ ব্যয়ৰ পৰিমাণতকৈ কম হয়, তাক ঘাটি বাজেট বোলে। মন্দাৱস্থাৰ সময়ত ঘাটি বাজেট প্ৰস্তুত কৰে।

ঘাটি বাজেট = মুঠ ৰাজহ < মুঠ ব্যয়।

সুষম বাজেট: যেতিয়া চৰকাৰৰ বাজেটত ধৰা কৰা মুঠ ৰাজহৰ পৰিমাণ মুঠ ব্যয়ৰ পৰিমাণৰ লগত সমান হয় তাকে সুষম বাজেট বোলে।

মুঠ ৰাজহ = মুঠ ব্যয় বাই বাজেট।

চৰকাৰী বাজেটৰ মূলধন প্ৰাপ্তিৰ বিভিন্ন উপাদানবোৰ কি কি?

Ans:->

(i) ঋণ: চৰকাৰে দেশৰ জনসাধাৰণ, কেন্দ্ৰীয় বেংক, বাণিজ্যিক বেংক, বিদেশী ৰাষ্ট্ৰ আৰু আন্তৰ্ৰাষ্ট্ৰীয় সংগঠন আদিৰ পৰা ঋণ সংগ্ৰহ কৰিব পাৰে। চৰকাৰে ঋণৰ জৰিয়তে সংগ্ৰহ কৰা পুঁজিক মূলধন প্ৰাপ্তি হিচাপে গণ্য কৰা হয়, কিয়নো এনে প্ৰাপ্তিয়ে দেনাৰ সৃষ্টি কৰে।

(ii) ঋণৰ পুনৰ প্ৰাপ্তি (Repayment of Loan): কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰে ৰাজ্য আৰু কেন্দ্ৰীয় শাসিত অঞ্চলসমূহক দিয়া ঋণৰ পুনৰ প্ৰাপ্তি মূলধন প্ৰাপ্তিৰ অন্তৰ্গত কিয়নো এনে প্ৰাপ্তিয়ে চৰকাৰৰ বিত্তীয় সম্পদ হ্ৰাস কৰে।

(iii) নিৰ্বিনিয়োগন (Disinvestment): ৰাজহৰা খণ্ডৰ প্ৰতিষ্ঠানসমূহৰ অংশাংশ বিক্ৰী কৰা প্ৰক্ৰিয়াটো নিৰ্বিনিয়োগন বোলা হয়। নিৰ্বিনিয়োগনৰ জৰিয়তে চৰকাৰে সংগ্ৰহ কৰা প্ৰাপ্তি / ৰাজহ মূলধন প্ৰাপ্তিৰ

(*) (বাড়তি = Surplus) {ঘাটতি = Deficit) –
অন্তর্গত কিয়দংশ প্রাপ্তিসহ চরকারের সমস্তির পরিমাণ হ্রাস করে।

iv) ক্ষুদ্র সঞ্চয় (: চরকারের ~~[illegible]~~ (একক ব্যক্তির সঞ্চয়), রাষ্ট্রীয় সঞ্চয় প্রমাণ পত্র) ক্ষুদ্র সঞ্চয়ের পরিমাণে সংগ্রহ করা প্রাপ্তি পুনর্বন প্রাপ্তির অন্তর্গত কিন্তু ঋণ প্রাপ্তিসহ দেনার পরিমাণ বৃদ্ধি করে।

Qr:- 14। প্রাথমিক ঘাটতি কাকে বলে? (Primary deficit)

Ans:- চরকারী বাজেটের রাজস্বীয় ঘাটতি এবং বিত্তীয় ব্যয়ের চাহিদা পূরণে করিব লাগিয়া সুদের ব্যতীত প্রাথমিক ঘাটতি বলা হয় এবং রাজস্বীয় ঘাটতি থেকে সুদ পরিশোধ বাদ দিলে প্রাথমিক ঘাটতি পাওয়া যায়।

প্রাথমিক ঘাটতি = রাজস্বীয় ঘাটতি – শুধু সুদ / পরিশোধ

(fiscal Deficit)
Qr:- 17। রাজস্বীয় ঘাটতির সংজ্ঞা দিন?

Ans:- চরকারের মোট ব্যয় এবং মোট প্রাপ্তি (ঋণের পর অপেক্ষা করা প্রাপ্তি বাদ দিয়ে) এর মধ্যে পার্থক্য রাজস্বীয় ঘাটতি বলা হয়।

রাজস্বীয় ঘাটতি = মোট ব্যয় – মোট প্রাপ্তি
(ঋণের পর অপেক্ষা করা প্রাপ্তি বাদ দিয়ে)

(*) (বাকি = Surplus) {ঘাটতি = Deficit) –
অন্তর্গত কিয়দংশ এনে প্রাপ্তিয়ে চরকারের সম্পত্তির পরিমাণ হ্রাস করে।

iv) ক্ষুদ্র সঞ্চয় (: চরকারে [illegible]
(একক ব্যক্তির সঞ্চয়), রাষ্ট্রীয় সঞ্চয় প্রমাণ পত্র) ক্ষুদ্র সঞ্চয়ের ভবিষ্যতে সংগ্রহ করা প্রাপ্তি মুলধন প্রাপ্তির অন্তর্গত কিন্তু এনে প্রাপ্তিয়ে দেনার পরিমাণ বৃদ্ধি করে।

Qr:-18। প্রাথমিক ঘাটি কাকে বলে? (Primary deficit)
Ans:- চরকারী বাজেটের রাজস্বীয় ঘাটি থেকে বিদ্যায় বাদ দিয়ে প্রদান করিব লাগিয়া সুদের পার্থক্যক প্রাথমিক ঘাটি বোলা হয় অর্থাৎ রাজস্বীয় ঘাটিও পরা সুদ পরিশোধ বাদ দিলে প্রাথমিক ঘাটি লেখা যায়।

প্রাথমিক ঘাটি = রাজস্বীয় ঘাটি – শুদ্ধ সুদ / পরিশোধ

(biscal Deficit)
Qr:-19। রাজস্বীয় ঘাটিকে সুদ্রাফীতিজনিত হয়নে?
Ans:- চরকারের মুঠ ব্যয় থেকে মুঠ প্রাপ্তি (ঋণের পরা অহেতুক কর প্রাপ্তি বাদ দি) র আধিক্য পার্থক্য রাজস্বীয় ঘাটি বোলা হয়।

রাজস্বীয় ঘাটি = মুঠ ব্যয় – মুঠ প্রাপ্তি
(ঋণের পরা অহেতুক কর প্রাপ্তি বাদ দি

Q:20] চৰকাৰী ঋণ বোজা নে? (Is govt debt a burden?)

Ans:-> এখন দেশৰ চৰকাৰে আভ্যন্তৰীণ অথবা বৈদেশিক উৎসৰ পৰা ঋণ হিচাপে যি পুঁজি সংগ্ৰহ কৰে তাকে চৰকাৰী বা ৰাজহুৱা ঋণ বোলা হয়। চৰকাৰে বৰ্তমান জনসাধাৰণৰ মাজত ঋণপত্ৰৰ বিক্ৰীৰ জৰিয়তে ঋণ সংগ্ৰহ কৰে। কিন্তু এই বন্ধকী পত্ৰসমূহৰ দেনা প্ৰায় 20 বছৰৰ পিছত কৰ আৰোপৰ জৰিয়তে পৰিশোধ কৰা হয়। আকৌ এই কৰ যুৱ প্ৰজন্মৰ ওপৰত আৰোপ কৰা হয় যিসকলে কৰ্মশক্তিত যোগদান কৰিছে-হে মাত্ৰ। ফলত তেওঁলোকৰ ব্যয়যোগ্য আয় হ্ৰাস পায়। এই আয় হ্ৰাস লোৱাৰ বাবে সঞ্চয়ৰ পৰিমাণো হ্ৰাস পায়। সঞ্চয় হ্ৰাস লোৱাৰ ফলত মূলধন গঠনৰ পৰিমাণো হ্ৰাস পায়।

সঞ্চয় হ্ৰাস পায় (সঞ্চয় হ্ৰাস পায়)

ৰাষ্ট্ৰৰ সম্পত্তিৰ পৰিমাণ হ্ৰাস কৰে।

কিন্তু, কিছুমান অৰ্থনীতিবিদৰ মতে আভ্যন্তৰীণ চৰকাৰী ঋণে সমাজৰ ওপৰত প্ৰকৃত বোজা আৰোপ নকৰে, কিয়নো এনে ঋণ পৰিশোধৰ ফলত সমাজৰ এটা শ্ৰেণীৰ পৰা (কৰদাতা) আন এটা শ্ৰেণীলৈ (ঋণদাতা) সম্পদৰ হস্তান্তৰ হয়। ইয়াৰ বিপৰীতে বাহ্যিক চৰকাৰী ঋণে প্ৰকৃত আৰু মূলগত হস্তান্তৰৰ বোজাৰ সৃষ্টি কৰে। কিয়নো এনে ঋণ পৰিশোধৰ ফলত ঋণী ৰাষ্ট্ৰসমূহৰ পৰা ঋণ

প্র: ৫৮

প্র এমন অর্থনীতিতে MPC র মান 0.4, অর্থনীতিতে নতুনকে 500 কোটি টাকা আয় প্রবাহিত হওয়ার ফলে কি পরিমাণ নতুন বিনিয়োগের প্রয়োজন হবে?

Solⁿ: Given,

$MPC = 0.4$

$\Delta Y = 500$

$\Delta I = ?$

$$K = \frac{1}{1 - MPC}$$

$$= \frac{1}{1 - 0.4}$$

$$= \frac{1}{0.6}$$

$$= \frac{10}{6}$$

$$= 1.67$$

$$\therefore K = \frac{\Delta Y}{\Delta I}$$

$$\Rightarrow 1.67 = \frac{500}{\Delta I}$$

$$\Rightarrow \Delta I = \frac{500}{1.67}$$

$$\Rightarrow \Delta I = 200$$

Q.2] চৰকাৰী ৰাজহৰ উৎসসমূহ লিখা।

উত্তৰ:- চৰকাৰী ৰাজহৰ উৎসসমূহ হল →

১/ কৰ ৰাজহ আৰু অকৰ ৰাজহ

১/ কৰ ৰাজহ : কৰ ৰাজহ হৈছে এনে এক বাধ্যতামূলক ব্যৱস্থা যি জনসাধাৰণতে সাধ্যমতে চৰকাৰক পৰিপোষ কৰিব লাগে। কৰ ৰাজহ দুই প্ৰকাৰৰ →

i) প্ৰত্যক্ষ কৰ (ii) পৰোক্ষ কৰ

(i) প্ৰত্যক্ষ কৰ : প্ৰত্যক্ষ কৰ হৈছে এনে এক কৰ যি কৰদাতা নিজৰ উপাৰ্জন অৰ্থাৎ আয় আৰু সম্পত্তিৰ ওপৰত পৰিপোষ কৰিব লাগে। উদাহৰণস্বৰূপে – আয়কৰ, সম্পত্তিকৰ, নিগম কৰ ইত্যাদি।

(ii) পৰোক্ষ কৰ : যিবোৰ কৰ জনসাধাৰণে অন্য ব্যক্তি বা প্ৰতিষ্ঠানৰ ওপৰিয়তে পৰিপোষ কৰে তেনে কৰকে পৰোক্ষ কৰ বোলে।

২/ অকৰ ৰাজহ : কৰ ৰাজহৰ বাহিৰে অন্যান্য উৎসৰ পৰা চৰকাৰে যি কৰ গ্ৰহণ কৰে তাকে অকৰ ৰাজহ বোলে। উদাহৰণস্বৰূপে –

বৈদেশিক ৰাজহ (যেনে সেৱা, বিক্ৰয় সেৱা আদি) 16 প্ৰাপ্তি যেনে Dividend bund, সুদ আদি, প্ৰশাসনিক ৰাজহ – অনুজ্ঞা পত্ৰ, অৰিমানা, মাচুল।

Qn: 1) অপৰিকল্পিত ব্যয়ৰ দুটা বিষয় লিখা।

উত্তৰ: অপৰিকল্পিত ব্যয়ৰ দুটা বিষয় →

i) বজাৰ ঋণ, বাহিৰক আৰু আন্তৰীয়া জমাৰ সংৰক্ষিত ক্ষুদ্ৰধনৰ বাবে প্ৰদান কৰা সুদ, পৰিকল্পনা বহিৰ্ভূত ব্যয়ৰ এক বিষয়।

ii) প্ৰতিৰক্ষাৰ ব্যয় পৰিকল্পনা বহিৰ্ভূত ব্যয়ৰ আন এক গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়। এনেদৰৰণৰ ব্যয় ৰাষ্ট্ৰীয় নিৰাপত্তাৰ বাবে হোৱা কাৰণে ইয়াক প্ৰতিশ্ৰুতিবদ্ধ ব্যয় বুলিও কোৱা হয়।

iii) ৰাজহুৱা সাহায্যৰ জৰিয়তে নিম্নদৰত শিক্ষা আৰু স্বাস্থ্যৰ নিচিনা ৰাজহুৱা দ্ৰব্য আৰু সেৱা কাৰ্যৰ সুবিধা সমূহ প্ৰদান কৰাৰ উপৰিও ৰপ্তানি, ঋণৰ বাবদ সুদ, খাদ্য আৰু ৰাসায়নিক সাৰ প্ৰয়োগৰ বাবে চৰকাৰে পৰ্যাপ্ত ৰাজ সাহায্য প্ৰদান কৰে।

Q.2] অনাকৰ ৰাজহুৱ দুটা উৎস লিখা।

উত্তৰ: অনাকৰ ৰাজহুৱ দুটা উৎস →

(i) সুদ গ্ৰহণ: কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰে প্ৰদান কৰা ঋণৰ বাবদ পোৱা সুদ হৈছে অনাকৰ ৰাজহুৱ ৰ একমাত্ৰ সৰবৰাহ উৎস।

ii) চৰকাৰী বিনিয়োগৰে পৰা পোৱা লাভাংশ আৰু লাভ হৈছে অনাকৰ ৰাজহৰ উৎস।

iii) মাচুল আৰু চৰকাৰে প্ৰদান কৰা সেৱাৰ বিনিময়ত গ্ৰহণ কৰা অন্যান্য প্ৰাপ্তিসমূহ।

iv) আন্তৰ্জাতিক সংগঠন আৰু বিদেশী ৰাষ্ট্ৰৰ পৰা পোৱা ৰ নগদ অনুদান সাহায্যও অকৰ অনা কৰ ৰাজহৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হয়।

chapter 5 :-

1. $Y = C + I + G$

$C = \bar{C} + cy$

$= \bar{C} + c(y - T + TR)$ ① [T = কর
TR = কর বাজেট]

$Y = \bar{C} + c(y - T + TR) + I + G$

2. চরকারী ব্যয় গুণক :

$$\frac{\Delta Y}{\Delta G} = \frac{1}{1-c} \quad [c = MPC]$$

merricals

Q. এখন অৰ্থনীতিৰ উপভোগ কাৰ্য্য এনে ধৰণৰ $C = 300 + 0.75Y$. বিনিয়োগ ব্যয় (I) 250 আৰু চৰকাৰী খৰচ 200, এতেকে –

ক] ভাৰসাম্য আয়ৰ স্তৰ নিৰ্ণয় কৰা

খ] যদি G 100 বৃদ্ধি পায়, ভাৰসাম্যত কি পৰিৱৰ্তন?

Soln

Given, $C = 300 + 0.75Y$

$I = 250$, $G = 200$

$\therefore$ $Y = C + I + G$

$\Rightarrow Y = 300 + 0.75Y + 250 + 200$

$\Rightarrow Y - 0.75Y = 750$

$\Rightarrow 0.25Y = 750$

$\Rightarrow Y = \frac{750}{0.25} = 3000$ //

খ] যদি চৰকাৰী ব্যয় 100 - -

$\Delta Y = \frac{1}{1-c} \Delta G$

$\Rightarrow Y = \frac{1}{1-0.75} \times 100$

$= \frac{100}{0.25}$

$= 400$

ভাৰসাম্য আয় (Y) = 3000 + 400

= 3400 টকা //

Q.2] ধৰা হ'ল এটা নিৰ্দিষ্ট অৰ্থনীতিৰ উপভোগ কাৰ্য হ'ল – $c = 150 + 0.6Y$. বিনিয়োগ $(I) = 150$, $G = 120$, $T = 100$

ক] আয়ৰ ভাৰসাম্য স্তৰ।

খ] চৰকাৰী ব্যয় গুণিতক আৰু কৰ গুণিতক।

গ] $G = 100$

Ans

$Y = C + I + G$

$\Rightarrow Y = 150 + 0.6Y + 150 + 120$

$\Rightarrow 0.4Y = 420$

$\Rightarrow Y = \frac{4200}{4} = 1050$

পুনৰ সৰ্বমুঠ কৰ নিয়োগ হস্তান্তৰ কৰি,

$\bar{Y} = Y + T = 1050 + 100 = 1150$

খ] চৰকাৰী ব্যয় গুণিতক

$$\frac{\Delta Y}{\Delta G} = \frac{1}{1-c} = \frac{1}{1-0.6} = \frac{1}{0.4} = 2.5$$

কৰ গুণিতক $= \frac{\Delta Y}{\Delta T} = \frac{-c}{1-c} = \frac{-0.6}{1-0.6}$

$= \frac{-0.6}{0.4}$

$= -1.5$

গ] $\Delta G = 100$

$\Delta Y = \frac{1}{1-c} \Delta G$

$\Rightarrow Y = \frac{1}{1-0.6} \times 100$

$\Rightarrow Y = \frac{1000}{0.4} = 250$

নতুন ভাৰসাম্য আয়ৰ স্তৰ $(Y) = 1150 + 250 = 1$

Q.3] ধৰা হয় উপভোগ কাৰ্য $C = 80 + 0.9Y$ চৰকাৰী ব্যয় (G) = 120 আৰু মুঠ কৰ ৰাজহ $T = 0.10Y$

ক] ভাৰসাম্য আয়ৰ স্তৰ ?

খ] আয়ৰ ভাৰসাম্য স্তৰ কৰ ৰাজহ কি ?

গ] চৰকাৰৰ সুষম বাজেট থাকেনে ?

Soln We know that,

$$Y = C + G$$
$$= 80 + 0.9Y + 120$$
$$\Rightarrow 0.1Y = 200$$
$$\Rightarrow Y = \frac{2000}{0.1} = 2000$$

খ] ভাৰসাম্য আয়ত কৰ ৰাজহ (T) $= 0.10 \times 2000$

$$= \frac{10}{100} \times 2000$$
$$= 200$$

গ] যিহেতু $G < T$, গতিকে চৰকাৰী বাজেট ভাৰসাম্য নহয়। ই হয় ৰাহি বাজেট।

Q.4] ধৰা হয় এখন অৰ্থনীতিত উপভোগ কাৰ্য হয় $C = 100 + 0.80Y$, বিনিয়োগ (I) = 50, চৰকাৰী ব্যয় $G = 100$, মুঠ ৰাজহ (TR) = 150

ক] আয়ৰ ভাৰসাম্য স্তৰ নাকি আয়ৰ স্তৰটো কি,

খ] যদি চৰকাৰী ব্যয় 50 বৃদ্ধি পায়,

Short ... AllOly... 2021-05-18 11:23

Solⁿ

We know that,

ভাৰসাম্য আয় (Y) = C + I + G − T

$\Rightarrow Y = 100 + 0.8Y + 50 + 100 - 150$

$\Rightarrow 0.2Y = 100$

$\Rightarrow Y = \frac{100}{0.2} = 500$

আয় গুণক (K) = $\frac{1}{1-c} = \frac{1}{1-0.8} = \frac{1}{0.2} = 5$

গ] $\Delta G = 50$

$\Delta Y = \frac{1}{1-c} \Delta G$

$\Rightarrow Y = \frac{1}{0.2} \times 50$

$= \frac{500}{2} = 250$

$Y = 500 + 250 = 750$

Q. ৰাজকোষীয় নীতি কি? চৰকাৰী ব্যয়ৰ পৰিৱৰ্তনে কিদৰে ভাৰসাম্য আয় স্তৰক প্ৰভাৱিত কৰে ব্যাখ্যা কৰা।

উত্তৰ: চৰকাৰী ব্যয়, ৰাজহ আৰু ঋণ নিয়ন্ত্ৰণ ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে যোগিয়া সম্পদ নিয়োগ আৰু পুঁজিৰ প্ৰবাহ ঘটাই দেশৰ উন্নয়ন, স্থায়িত্ব, নিয়োগ আৰু উৎপাদনৰ স্তৰৰ ওপৰত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰা হয় তাকেই ৰাজকোষীয় নীতি বোলে। চিএৰ মতে চৰকাৰী ব্যয়ৰ পৰিৱৰ্তনে

কিদৰে ভাৰসাম্য আয়ঃস্তৰক প্ৰভাৱিত কৰে তাক দেখুওৱা হ'ল-

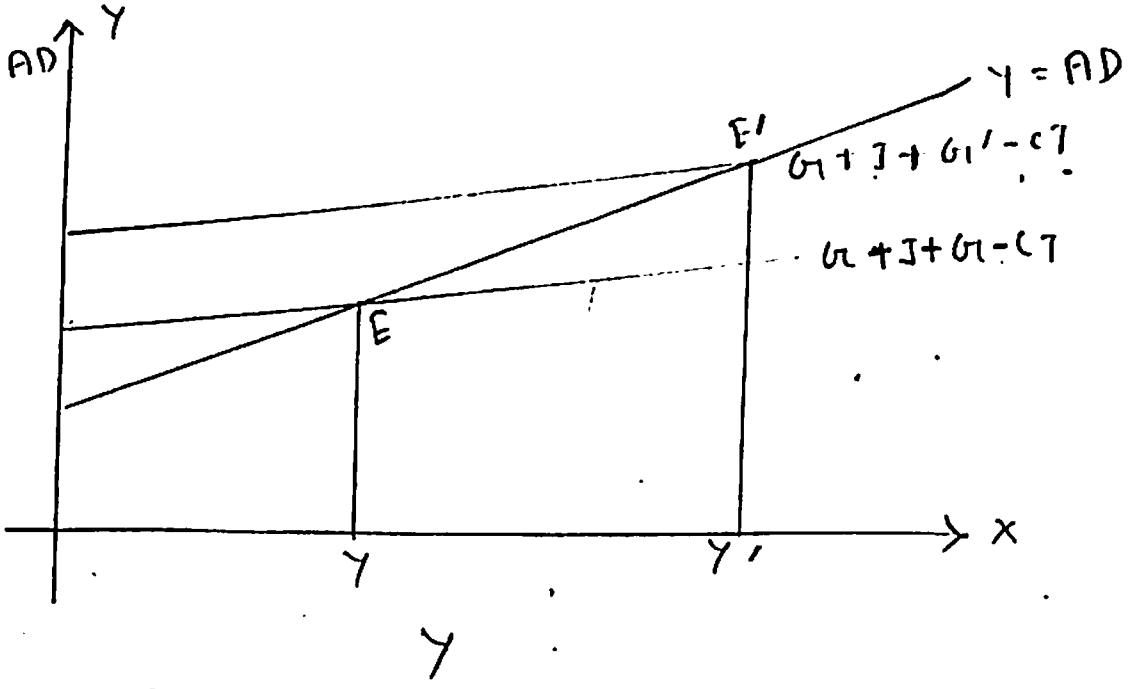

প্ৰচলিত কৰৰ হাৰৰ অৰ্থাৎ ৰাষ্ট্ৰ বুলি ধৰি লৈ চৰকাৰী ক্ষয়ৰ পৰিমাণবোৰ বিবেচনা কৰিব পাৰো। যোৱা G, T তকৈ অধিক, তেতিয়া অৰ্থনীতিখনত (চৰকাৰৰ) ঘাটিৰ উদ্ভৱ হয়। কিয়নো চৰকাৰী ক্ষয় (G)ৰ বৃদ্ধি হ'ল সৰ্বমুঠ ব্যয়ৰ এটা উপাংশ আৰু সেয়েহে পৰিকল্পিত অৰ্থনীতিত G'ৰ বৃদ্ধি হ'লে সৰ্বমুঠ ব্যয়বো বৃদ্ধি হ'ব। ইয়াৰ ফলস্বৰূপে সামগ্ৰিক চাহিদাসূচী AD লৈ স্থানান্তৰিত হ'ব।

1] ৰাজহ ঘাটি বুলিলে কি বুজা? ইয়াৰ ফলত উদ্ভৱ হোৱা তিনিটা পৰিস্থিতি ব্যাখ্যা কৰা।

: চৰকাৰৰ বাজেটত ৰাজহ শিতানত অন্তৰ্ভুক্ত হোৱা মুঠ মুঠ ব্যয়তকৈ যদি উচ্চ শিতানত অন্তৰ্ভুক্ত হোৱা মুঠ প্ৰাপ্তিৰ পৰিমাণ কম হয়, তেতিয়া অকে ৰাজহ ঘাটি হিচাপে আখ্যা হয়। ৰাজহ ঘাটিৰ ফলত উদ্ভৱ হোৱা তিনিটা পৰিস্থিতি

→

/ যেতিয়া চৰকাৰৰ বাজেটত ৰাজহ ঘাটি হয়, তেন্তে ৰৰ সঞ্চয় আৰু বিনিয়োগ নাইকীয়া হব

/এনে পৰিস্থিতিত চৰকাৰী বিনিয়োগ আৰু উপভোগ বাবে প্ৰয়োজন হোৱা বিত্ত সংগ্ৰহ কৰিবলৈ চৰকাৰে আৰু বিদেশী নাগৰিক আৰু বিতীয় অনুষ্ঠানৰ ঋণ গ্ৰহণ কৰে।

3. চৰকাৰী কৰ গুণক :- $\frac{\Delta Y}{\Delta T} = \frac{-c}{1-c}$ [small c = MPC]

4. বাজেট ঘাটি / বাহি :- G-T [G = চৰকাৰী ব্যয়
T = কৰ / ৰাজহ]

(*) সন্তুলিত বাজেটত মান সদায় 1 ৰ সমান হয়।

বাজেট = ৰাজহ + ব্যয়

কৰ + ব্যয়

$$\frac{\Delta y}{\Delta T} + \frac{\Delta y}{\Delta G}$$

$$\Rightarrow \frac{-c}{1-c} + \frac{1}{1-c}$$

$$\Rightarrow \frac{1}{1-c} + \frac{c}{1-c}$$

$$\Rightarrow \frac{1-c}{1-c} = 1$$

জাতীয় আয় গণনা

Q. GDP গণনাৰ উৎপাদন পদ্ধতি বা মূল্য সংযোজন পদ্ধতিটো ব্যাখ্যা কৰা।

⇒ উৎপাদন পদ্ধতি বা মূল্য সংযোজন পদ্ধতি অনুসৰি এখন দেশৰ এটা বছৰৰ সকলোবোৰ উৎপাদন প্ৰতিষ্ঠানৰ মূল্য সংযোজনৰ সমষ্টিয়েই হল সেই দেশখনৰ সেই সময়ৰ মুঠ ঘৰুৱা উৎপাদন। অৰ্থাৎ,

GDP = অৰ্থনীতিখনৰ সকলো প্ৰতিষ্ঠানৰ মুঠ মূল্য সংযোজনৰ যোগফল।

যদি অৰ্থনীতিখনত 'N' সংখ্যক প্ৰতিষ্ঠান থাকে আৰু প্ৰতিখন প্ৰতিষ্ঠানক 1 ৰ পৰা N লৈ সংখ্যাঙ্কিত কৰা হয় তেনেহলে -

GDP = অৰ্থনীতিখনৰ N সংখ্যক প্ৰতিষ্ঠানৰ মূল্য সংযোজনৰ যোগফল। অৰ্থাৎ —

$$GDP = GVA_1 + GVA_2 + \text{----} + GVA_n$$

অথবা,

$$GDP = \sum_{i=1}^{N} GVA_i$$

ওপৰৰ সমীকৰণত 'Σ' চিহ্নৰ দ্বাৰা সৰ্বমুঠ যোগফল দেখুওৱা হৈছে। ইয়াত —

$\sum_{i=1}^{N} GVA_i$ এ N সংখ্যক প্ৰতিষ্ঠানৰ মুঠ মূল্য সংযোজনৰ সৰ্বমুঠ পৰিমাণক বুজাইছে।

আমি জানো i সংখ্যক প্ৰতিষ্ঠানৰ প্ৰকৃত মূল্য সংযোজন (NVA_i) হল— মুঠ মূল্য সংযোজন (GVA_i) আৰু অৱক্ষয় (D_i) ৰ মাজৰ পাৰ্থক্য। অৰ্থাৎ

$$NVA_i = GVA_i - D_i$$

$\therefore GVA_i = NVA_i + D_i$ এইটো হল 'i' তম প্ৰতিষ্ঠানৰ বাবে। অৰ্থনীতিখনত অনেকুৱা N সংখ্যক প্ৰতিষ্ঠান থাকে। সেয়ে পোটেই অৰ্থনীতিখনৰ মুঠ ঘৰুৱা উৎপাদনক, সমুদয় N সংখ্যক প্ৰতিষ্ঠানৰ সৰ্বমুঠ মূল্য সংযোজন হিচাপে জনা যায়। অথবা অৰ্থনীতিখনৰ GDP হল N সংখ্যক প্ৰতিষ্ঠানৰ প্ৰকৃত মূল্য সংযোজন আৰু অৱক্ষয়ৰ যোগফলৰ সমান। অৰ্থাৎ,

$$GDP = \sum_{i=1}^{N} NVA_i + \sum_{i=1}^{N} D_i$$

অথবা,

$$= \sum_{i=1}^{N} GVA_i$$

উৎপাদন পদ্ধতি / মূল্য সংযোজন পদ্ধতিত লব লগা সাৱধানতা —

① মধ্যৱৰ্তী দ্ৰব্য — উৎপাদন পদ্ধতিৰ দ্বাৰা GDP গণনা কৰোতে মধ্যৱৰ্তী দ্ৰব্যৰ মূল্য অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব নালাগে। কিয়নো, মধ্যৱৰ্তী দ্ৰব্যৰ মূল্য চূড়ান্ত দ্ৰব্যৰ মূল্যত অন্তৰ্ভুক্ত হৈ থাকে। এনেক্ষেত্ৰত মধ্যৱৰ্তী দ্ৰব্যৰ মূল্য পৃথকে গণনা কৰিলে দ্বৈত গণনা

সমস্যাৰ সৃষ্টি হয়।

(২) দ্বিতীয়বাৰ বাবে ব্যৱহৃত দ্ৰব্য — উৎপাদন পদ্ধতিৰে GDP গণনা কৰোতে দ্বিতীয়বাৰৰ বাবে কিনা-বেচা কৰা দ্ৰব্যৰ মূল্য অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব নালাগে। কিয়নো এই দ্ৰব্যবোৰে চলিত উৎপাদনত অৱিহণ আগবঢ়ায়। ইয়াৰোপৰি এনে দ্ৰব্যৰ মূল্য প্ৰথমবাৰ কিনা বেচা কৰোতেই GDP গণনাৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হয়।

(৩) ঘৰুৱা সেৱাৰ মূল্য — কিছুমান ঘৰুৱা সেৱা যেনে- এগৰাকী গৃহিণীৰ সেৱা, kitchen garding আদিৰ মূল্য GDP গণনাৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব নালাগে। কিয়নো এনে দ্ৰব্য আৰু সেৱাৰ প্ৰকৃত বজাৰ মূল্য নিৰ্ণয় কৰি উলিওৱাটো সম্ভৱপৰ নহয়।

(৪) স্ব-উপভোগৰ বাবে ৰখা দ্ৰব্যৰ মূল্য — স্ব উপভোগৰ বাবে ৰখা দ্ৰব্যৰ মূল্য GDP গণনাৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব লাগে। কিয়নো এনে দ্ৰব্য সম্মুখে চলিত উৎপাদনত অৱিহণা যোগায়।

(৫) মালিকৰ অধিকাৰত থকা স্থায়ী দ্ৰব্যৰ মূল্য — মালিকৰ অধিকাৰত স্থায়ী দ্ৰব্যৰ মূল্য GDP গণনাৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব লাগে।

(৬) সম্পদ তালিকাৰ পৰিৱৰ্তন — অৰ্থনীতি-এখনত হিচাপ কৰা বৰ্ষটো সম্পদ তালিকাৰ

বৃদ্ধি GDP গণনাৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰা উচিত। কিয়নো সম্পদ তালিকাক মূলধন হিচাপে গণ্য কৰা হয়।

Q. জাতীয় আয় গণনা কৰাৰ ব্যয় পদ্ধতিটো ব্যাখ্যা কৰা।

⇒ ব্যয় পদ্ধতিত অৰ্থনীতি এখনত উৎপাদিত সকলোবোৰ দ্ৰব্য আৰু সেৱাৰ চাহিদাৰ দিশটো লক্ষ্য কৰি GDP গণনা কৰা হয়। অৰ্থাৎ GDP হল অৰ্থনীতিখনৰ সকলো দ্ৰব্য আৰু সামগ্ৰীৰ ওপৰত কৰা চূড়ান্ত ব্যয়ৰ যোগফল। এখন অৰ্থনীতিত চাৰিটা প্ৰধান খণ্ডই ব্যয় বহন কৰে — গৃহখণ্ড, প্ৰতিষ্ঠান, চৰকাৰ আৰু বাহ্যিকখণ্ড।

অৰ্থনীতি এখনৰ চূড়ান্ত ব্যয়ৰ উপাদান সমূহ এনেধৰণৰ।

① উপভোগ ব্যয় (C) — উপভোগ ব্যয় হৈছে অৰ্থনীতি এখনত গৃহখণ্ড আৰু লাভবিহীন প্ৰতিষ্ঠান যেনে— ক্লাব, বিদ্যালয় আদিয়ে চূড়ান্ত দ্ৰব্য আৰু সেৱা ক্ৰয় কৰোতে বহন কৰা ব্যয় বা (চূড়ান্ত দ্ৰব্য আৰু সেৱাৰ মূল্য)। উপভোগ ব্যয়ে উপভোক্তাৰ স্থায়ী দ্ৰব্য (ফ্ৰীজ, ৱাশিং মেচিন, টিভি আদি) স্বল্পস্থায়ী দ্ৰব্য (সামগ্ৰী, শাক-পাচলি আদি) আৰু উপভোক্তাৰ সেৱা (চিকিৎসা সেৱা, বেংকিং সেৱা, বীমা আদি) ক অন্তৰ্ভুক্ত কৰে। এই সকলোবোৰক C ৰে চিহ্নিত কৰা হয়।

(2) চৰকাৰী ব্যয় (G) — চৰকাৰী ব্যয়ে চৰকাৰে সম্পদ হিচাপে অৰ্জন কৰা দ্ৰব্য সামগ্ৰী ক্ৰয় কৰোতে বহন কৰা ব্যয়, শিক্ষা, স্বাস্থ্য, প্ৰতিৰক্ষা, আইন-কানুন প্ৰণয়ন আৰু কাৰ্যকৰণ ইত্যাদিত বহন কৰা ব্যয়ক অন্তৰ্ভুক্ত কৰে। চৰকাৰৰ চূড়ান্ত উপভোগ ব্যয়ে চৰকাৰে প্ৰদান কৰা কৰ্মচাৰীক ক্ষতিপূৰণ, নিৰ্দেশক পথা চৰকাৰে কৰা প্ৰকৃত আয় আৰু ঘৰুৱা বজাৰৰ পথা চৰকাৰে ক্ৰয় কৰা দ্ৰব্য আৰু সেৱা অন্তৰ্ভুক্ত কৰে। সেয়েহে চৰকাৰৰ ব্যয় প্ৰধানকৈ দুটা বিষয়েৰে গঠিত —

(1) কৰ্মচাৰীৰ ক্ষতিপূৰণ।
(2) মধ্যৱৰ্তী উপভোগ। চৰকাৰৰ সকলোবোৰ ব্যয়ক G ৰে চিহ্নিত কৰা হয়।

(3) বিনিয়োগ ব্যয় (I) — বিনিয়োগ ব্যয় হৈছে মূলধনী দ্ৰব্য উৎপাদন কৰোতে উৎপাদনকাৰী সংস্থাই বহন কৰা ব্যয়। বিনিয়োগ ব্যয়ে নতুন সম্পদৰ অৰ্জন, ঘৰুৱা বজাৰমূল্যৰ ভিতৰত নতুন সম্পদৰ ক্ৰয়, নতুন ঘৰ ক্ৰয় আদি অন্তৰ্ভুক্ত কৰে। এই সকলোবোৰক

(4) ৰপ্তানী ব্যয় (X) — ৰপ্তানি ব্যয় হৈছে বিদেশী নাগৰিকে ঘৰুৱা অৰ্থনীতিত উৎপাদিত দ্ৰব্য সামগ্ৰী ক্ৰয় কৰোতে বহন কৰা ব্যয়, সেয়েহে, ই ঘৰুৱা প্ৰতিষ্ঠানে বিদেশত দ্ৰব্য আৰু

যেৰা বিক্ৰী কৰি ৰপ্তানিৰ পৰা পোৱা ৰাজহৰ পৰিমাণক বুজায়। এই সকলোবোৰক 'x' ৰে চিহ্নিত কৰা হয়।

এনেস্থলত, 'i' প্ৰতিষ্ঠানে অৰ্জন কৰা মুঠ ৰাজহ হব —

GDP = RV_i = সৰ্বমুঠ উপভোগৰ ব্যয় (c) + মুঠ বিনিয়োগ ব্যয় (I) + মুঠ চৰকাৰী ব্যয় (G) + মুঠ ৰপ্তানী ব্যয় (x)

$$GDP = RV_i = C_i + I_i + G_i + x_i \quad \text{—— (i)}$$

যদিহে অৰ্থনীতি মতে 'N' সংখ্যক প্ৰতিষ্ঠান থাকে, তেন্তে —

$$GDP = \sum_{i=1}^{N} RV_i = \sum_{i=1}^{N} C_i + \sum_{i=1}^{N} I_i + \sum_{i=1}^{N} G_i + \sum_{i=1}^{N} x \quad \text{—— (ii)}$$

যিবা হল অৰ্থব্যৱস্থাত 'C' হল মুঠ উপভোগ ব্যয়। C ৰ এটা অংশ ভোগ্য দ্ৰব্য আমদানি কৰা ব্যয় হয়। ইয়াক C_m ৰে চিহ্নিত কৰা হয়। গতিকে $C - C_m$ হব ঘৰুৱা প্ৰতিষ্ঠানৰ ওপৰত কৰা মুঠ উপভোগ ব্যয়। একেদৰে $I - I_m$ হব ঘৰুৱা প্ৰতিষ্ঠানৰ ওপৰত কৰা বিনিয়োগ ব্যয়ৰ পৰিমাণ। $G - G_m$ হল চৰকাৰে ঘৰুৱা প্ৰতিষ্ঠানৰ ওপৰত কৰা ব্যয়ৰ পৰিমাণ। এই সকলোবোৰ (ii) নং সমীকৰণত প্ৰতিস্থাপন কৰি আমি পাওঁ —

$$GDP = \sum_{i=1}^{N} RV_i = C - C_m + I - I_m + G - G_m + \sum_{i=1}^{N} x_i$$

$$= C + I + G + \sum_{i=1}^{N} x_i - (C_m + I_m + G_m)$$

$$= C + I + G + x - M$$

ইয়াত,

$x = \sum_{i=1}^{N} x_i$ হ'ল বপ্তানিত বিদেশী লোকে কৰা ব্যয়।

$M = C_m + I_m + G_m$ হ'ল মুঠ আমদানি ব্যয়

ওপৰত আলোচনাত পৰা পোৱা গ'ল — ব্যয় পদ্ধতি অনুসৰি GDP হ'ল অৰ্থনীতি-সমূহৰ মুঠ ব্যয় (C), বিনিয়োগ ব্যয় (I), চৰকাৰী উপভোগৰ ব্যয় (G) আৰু প্ৰকৃত বপ্তানি (X − M) ৰ মুঠ যোগফল।

অৰ্থাৎ, $GDP = C + I + G + X - M$

Q. জাতীয় আয় গণনাৰ আয় পদ্ধতিটো বৰ্ণনা কৰা।

⇒ আয় পদ্ধতিত GDP গণনা কৰোতে জাতীয় আয়ক গণনাকাৰী বৰ্গটোত উৎপাদনৰ উপাদান সম্বন্ধীয় নিয়োজিত উৎপাদনশীল লোকৰ নিমিত্তে মজুৰি, মজুৰি, সুদ আৰু লাভৰ আকাৰত প্ৰদান কৰা দিশটো লক্ষ্য কৰি গণনা কৰা হয়। অৰ্থাৎ, উপাৰ্জন পদ্ধতি অনুসৰি জাতীয় আয়ক — গণনাকাৰী বৰ্গ এটাত

দেশখনৰ সকলো নাগৰিক ব্যক্তিৰ আয়ৰ সমষ্টি হিচাপে গণনা কৰা হয়।

আয় পদ্ধতিত জাতীয় আয় গণনাত উপাদানৰ আয়ক তলত দিয়া দৰে বিভক্ত কৰা হয়। ০৩

আয় পদ্ধতিৰ মূল উপাদান সমূহ তলেবৰৰ—

(১) কৰ্মচাৰীৰ ক্ষতিপূৰণ(W)— কৰ্মচাৰীৰ ক্ষতিপূৰণে নগদ টকাৰ মজুৰি আৰু নগদ দৰমহাৰ লগতে অন্যান্য দ্ৰব্য বা সেৱা প্ৰদান কৰা, অৱসৰ প্ৰাপ্তলোকক পেন্সন প্ৰদান, সামাজিক নিৰাপত্তা আঁচনিলৈ নিয়োগ কৰ্তাৰ বৰঙণি ইত্যাদি সকলোবোৰ সামিল হয়।

(২) মাজনা(R)— জনৰ ব্যৱহাৰৰ বাবে নিজৰ ভূমি আৰু ঘৰ প্ৰদানৰ বিনিময়ত ভূমি/ঘৰৰ পৰিবৰ্তে মাজনাৰ আকাৰত আয় উপাৰ্জন কৰে। ইয়াৰোপৰি উপভূমি যেনে (কয়লা, তেল ইত্যাদি) ৰ পৰা ভূমিৰ পৰিবৰ্তে Royalty আকাৰত আয় আহৰণ কৰে।

(৩) সুদ (I)— সুদ হৈছে ঋণলৈ লোৱা পুঁজিৰ বাবে প্ৰদান কৰা বৰঙণি। ই হৈছে প্ৰদত্ত সময় এছোৱাৰ বাবে ঋণ গ্ৰহণকাৰীয়ে ঋণদাতাক পৰিশোধ কৰিবলগীয়া নগদ ধনৰ পৰিমাণ।

(৪) লাভ (P)— লাভ হৈছে উৎপাদন প্ৰতিষ্ঠানৰ মালিকে উৎপাদন কাৰ্য পৰিচালনা, উৎপাদন ক্ষতি সংখ্যা আৰু অনিশ্চয়তা বহনৰ বাবে আহৰণ কৰা আয়ৰ পৰিমাণ।

(৫) মিশ্রিত আয় — মিশ্রিত আয়ে এটাতকৈ অধিক প্রকাৰৰ উপাদানৰ আয়ক অন্তৰ্ভুক্ত কৰে। এনে আয় মজুৰি আৰু লাভ দুয়োপ্রকাৰৰ হব পাৰে।

ধৰা হ'ল অৰ্থনীতিখনত 'N' সংখ্যক পৰিয়াল আছে আৰু ইয়াত 1 ৰ পৰা N লৈ সংখ্যাযুক্ত কৰা হৈছে। এনে ক্ষেত্ৰত W_i, P_i, In_i, R_i ক্ৰমে 'i' তম সংখ্যক পৰিয়ালে প্ৰদান কৰা মজুৰি, লাভ, সুদ আৰু খাজনাৰ পৰিমাণ। এনে ক্ষেত্ৰত GDP হব —

$$GDP = \sum_{i=1}^{N} W_i + \sum_{i=1}^{N} P_i + \sum_{i=1}^{N} In_i + \sum_{i=1}^{N} R_i$$

$$= W + P + In + R$$

ইয়াত,

$$W = \sum_{i=1}^{N} W_i \qquad In = \sum_{i=1}^{N} In_i$$

$$P = \sum_{i=1}^{N} P_i \qquad R = \sum_{i=1}^{N} R_i$$

গুণৰ সমীকৰণ অনুসৰি GDP হল অৰ্থনীতিখনৰ প্ৰত্যেকৰ মজুৰি (W), লাভ (P), সুদ (In), খাজনা (R) ৰ সমষ্টি।

সতৰ্কতা —

(1) হস্তান্তৰিত আয় — আয় পদ্ধতিত GDP গণনা কৰোতে হস্তান্তৰিত আয় অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব নালাগে। কিয়নো হস্তান্তৰিত আয় উৎপাদনমূলক কাম-কাজৰ

লগত জড়িত নহয়।

(২) মূলধনী লাভ — মূলধনী লাভে মুক্তিপত্র, প্রতিশ্রুতি পত্র ইত্যাদিৰ দৰে বিত্তীয় সম্পদবোৰৰ বিক্ৰীৰ পৰা অৰ্জন কৰা আয়ক নিৰ্দেশ দিয়ে। এনে লেনদেন উৎপাদনী লেনদেন নহয় বেলে GDP গণনা কৰোতে মূলধনী লাভক অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব নালাগে।

(৩) স্ব— উপভোগ্য উৎপাদন — উৎপাদকে নিজৰ উৎপাদনৰ পৰিমাণ স্ব— উপভোগৰ বাবে ৰাখি থয় তেনেবোৰ দ্ৰব্যৰ মূল্য GDP গণনাত অন্তৰ্ভুক্ত হোৱা উচিত। কিন্তু এনে দ্ৰব্য সামগ্ৰী সন্মুখে চলিত উৎপাদনৰ পৰিমাণক বৰঙণি যোগায়।

(৪) দ্বিতীয়বাৰৰ বাবে ব্যৱহৃত দ্ৰব্য — উৎপাদন পদ্ধতিৰে GDP গণনা কৰোতে দ্বিতীয়বাৰৰ বাবে কিনা-বেচা কৰা দ্ৰব্যৰ মূল্য অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব নালাগে। কিন্তু এই দ্ৰব্যবোৰে চলিত উৎপাদনত অভিন্ন যোগ নবঢ়ায়। ইয়াকোপৰি এনে দ্ৰব্যৰ মূল্য প্ৰথমবাৰ কিনা-বেচা কৰোতেই GDP গণনাত অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হয়।

(৫) আকস্মিক আয় — অপ্ৰত্যাশিত আয় যেনে- লটাৰীৰ পৰা আহৰণ কৰা আয় GDP ৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব নালাগে কিন্তু এনে আয় উৎপাদন মূলক কামৰ লগত জড়িত নহয়।

(৬) পৰোক্ষ কৰ — পৰোক্ষ কৰে দ্ৰব্য আৰু

সেবার বাজার মূল্য বৃদ্ধি করে। যেমনে বাড়ির দরজা গণনা করা জাতীয় আয়কে অধিক করে অন্তর্ভুক্ত করা হয়। কিন্তু উৎপাদন ব্যয়ে গণনা করা GDP তে অন্তর্ভুক্ত করা নয়।

-: আয় নিৰ্ধাৰণ :- 4 Lesson

Qn:1] Ceteris Paribus ৰ অৰ্থ কি ?

উত্তৰ: Ceteris Paribus ৰ অৰ্থ হল অন্যান্য সকলো বিষয় অপৰিবৰ্তিত অৱস্থাত থকা অৰ্থনীতিত কোনো এটা নিৰ্দিষ্ট চলকৰ মান নিৰ্ণয় কৰিবলৈ হলে আনবোৰ চলকৰ মান অপৰিবৰ্তিত অৱস্থাত থাকে বুলি ধৰি লোৱা হয়।

Qn:2] প্ৰত্যাশিত আৰু পেয়াউৰ অৰ্থ কি?

উত্তৰ: প্ৰত্যাশিত (Ex-ante) ৰ অৰ্থ অৰ্থনীতিগৰাকী বিভিন্ন খণ্ডই ইচ্ছা কৰা বা পৰিকল্পনা কৰা চলকসমূহৰ মান। অৰ্থাৎ প্ৰত্যাশিতৰ অৰ্থ হল পৰিকল্পিত।

পেয়াউৰ (Ex-post) ৰ অৰ্থ হল অৰ্থনীতিগৰাকী বিভিন্ন খণ্ডৰ প্ৰকৃত মানসমূহ অৰ্থাৎ পেয়াউ বা কাৰ্যতীৰ অৰ্থ হল প্ৰকৃত।

Qn:3] প্ৰত্যাশিত উপভোগ বা পূৰ্ববৰ্তী উপভোগৰ ধাৰণাটো ব্যাখ্যা কৰা।

উত্তৰ:> প্ৰত্যাশিত উপভোগ বুলিলে অৰ্থনীতিত প্ৰদত্ত পৰিকল্পিত উপভোগক বুজোৱা হয়। মানুহে আয়ৰ এটা অংশ উপভোগত ব্যয় কৰে আৰু বাকী অংশ সঞ্চয় কৰে। উপভোগৰ আয়ৰ সমস্ত পূৰ্ববৰ্তী উপভোগ প্ৰত্যক্ষভাৱে সম্পৰ্কিত। উপভোগৰ ব্যয়মাত্ৰা আয় বৃদ্ধি পালে প্ৰত্যাশিত

[illegible]

[illegible] উপভোগের পরিমাণের [illegible]

[illegible] উপভোগ [illegible]

[illegible] পরিমাণ [illegible] পারি।

$$\cancel{c = \bar{c} + cy} \quad C = \bar{C} + cy$$

$\bar{C}$ = স্বয়ংক্রিয় উপভোগের পরিমাণ

c = প্রান্তিক উপভোগের প্রবণতা

Y = ব্যয়যোগ্য আয়।

MPC [illegible]

$C = \bar{C} + cY$

উপভোগের পরিমাণ

প্রশ্ন:৭] একজন ব্যক্তির স্বয়ংক্রিয় উপভোগের স্তর হল 500 টাকা এবং ব্যয়যোগ্য আয় হল 5000 টাকা। যদি MPC 0.8 হয় তবে সামগ্রিক উপভোগ স্তর নির্ণয় করো।

(*2018)

উত্তর:

Given,

$\bar{c}$ = 500 টাকা

ব্যয়যোগ্য আয় (Y) = 5000 টাকা

MPC = 0.8

সামগ্রিক উপভোগের স্তর (c) = ?

WKT,

$c = \bar{c} + cY$

$\Rightarrow c = 500 + .08 \times 5000$

$\Rightarrow c = 500 + 4000$

$\Rightarrow c = 4500$ টাকা।

১৮৬] প্রত্যাশিত বিনিয়োগ কি?

Ans:- বিনিয়োগ হল উৎপাদন ক্ষমতা বৃদ্ধির জন্য মূলধন সংযোজন। প্রত্যাশিত বিনিয়োগ অর্থনীতি একটি নির্দিষ্ট সময়ে পরিকল্পিত বিনিয়োগকে নির্দেশ দিয়ে। প্রত্যাশিত বিনিয়োগ সংজ্ঞায় বলা হয় মূলধন দ্রব্যের সঞ্চিত নির্ভরশীল চাহিদা দেখা হয় যে উৎপাদন প্রতিষ্ঠানে প্রতিষ্ঠানে একে পরিমাণ বিনিয়োগ করিবার পরিকল্পনা করে। কেনেসের প্রত্যাশিত বিনিয়োগ চাহিদাকে গুরুত্ব দিয়া ফলে বিশ্লেষণ করিবে পারি →

$I = I$

ইহাতে, I = একটা ধনাত্মক চলক। ই অর্থনীতিতে এটা বছরের স্বয়ংক্রিয় বিনিয়োগকে বুঝাইছে।

Qr:- পরিকল্পিত আর প্রকৃত বিনিয়োগের মাঝের পার্থক্য। প্রত্যাশিত আর শেষান্ত বিনিয়োগ

উত্তর:- 2018 H.S

পরিকল্পিত বিনিয়োগ	প্রকৃত বিনিয়োগ
i) প্রত্যাশিত বা পরিকল্পিত বিনিয়োগ হল অর্থনীতি একমাত্র এক নির্দিষ্ট সময়ের পরিকল্পিত বা ইচ্ছাকৃত বিনিয়োগের পরিমাণ।	i) প্রকৃত বিনিয়োগ হল অর্থনীতি একমাত্র নির্দিষ্ট সময়ে সংঘটিত হোয়া মূলধন দ্রব্যের পরিমাণ বৃদ্ধি।

iii)	পরিকল্পিত বিনিয়োগের ক্ষেত্রে সরকার মূল ভূমিকা পালন করে।	প্রকৃত বিনিয়োগের ক্ষেত্রে সরকার মূল ভূমিকা পালন করে না।
iv)	পরিকল্পিত বিনিয়োগে সুদের হারের পরিবর্তন প্রত্যাশার দ্বারা প্রভাবিত হয়।	প্রকৃত বিনিয়োগ অর্থনীতির বর্তমান সুদের হারের পরিবর্তন প্রত্যাশার দ্বারা প্রভাবিত হয়।
v)	পরিকল্পিত বিনিয়োগে সরকার প্রত্যাশিত প্রান্তিক উৎপাদনের ক্ষয়মান অবতে নির্ভরশীল।	প্রকৃত বিনিয়োগ মূলধনের প্রকৃত প্রান্তিক উৎপাদন ক্ষমতা ও অবতে নির্ভরশীল

Q: 17 স্বতন্ত্র বিনিয়োগ (autonomous Investment) আর প্রণোদিত বিনিয়োগ (Induced Investment) এর পার্থক্য লিখ। প্রেরিত বিনিয়োগ

Ans:

	স্বতন্ত্র বিনিয়োগ	প্রণোদিত বিনিয়োগ
i)	স্বতন্ত্র বিনিয়োগ বলিলে এমন বিনিয়োগকে বুঝায় যা আয়ের দ্বারা প্রভাবিত নয়।	প্রণোদিত বিনিয়োগ বলিলে এমন বিনিয়োগকে বুঝায় যা আয়ের দ্বারা প্রভাবিত হয়।
ii)	স্বতন্ত্র বিনিয়োগ সামগ্রিক চাহিদার উদ্দেশ্যের দ্বারা নির্ধারিত।	প্রণোদিত বিনিয়োগ লাভের প্রত্যাশার দ্বারা নির্ধারিত।

ii) স্বতন্ত্র বিনিয়োগ সাধারণত সরকারী খাতই করে।	iii) প্রলোভিত বিনিয়োগ সাধারণত ব্যক্তিগত খাতই করে।
iv) স্বতন্ত্র বিনিয়োগ বাজেটের দ্রুত আকস্মিকতা, জনসংখ্যা পরিবর্তন আদি উপর নির্ভর।	iv) প্রলোভিত আয় বিনিয়োগ আয়, বিক্রী আদি উপর জড়িত।
v) স্বতন্ত্র বিনিয়োগ রেখাচিত্রে OX অক্ষের সমান্তরাল। (Auto-nomous investment)	v) প্রলোভিত বিনিয়োগ রেখাচিত্র ~~সোজা~~ ~~অনুভূমিক~~ পথ সোজা ঊর্ধ্বমুখী।

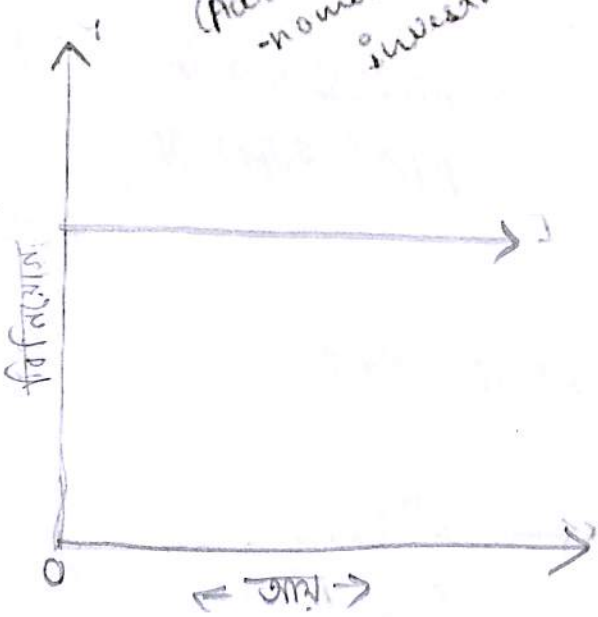

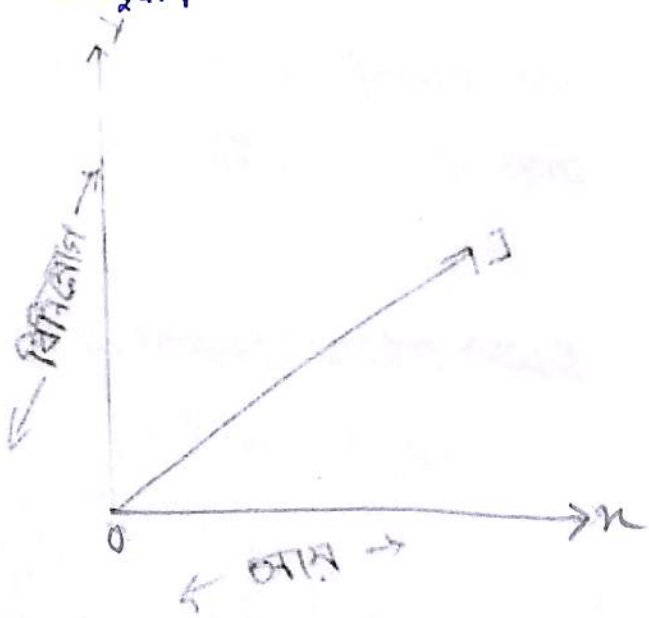

প্রঃ ৪। সামগ্রিক চাহিদা বলিলে কি বুঝ?

উত্তর: সামগ্রিক চাহিদা বলিলে এমন একটি নির্দিষ্ট সময়ের ভিতরে সকলের দ্বারা মোট ব্যয় করার মোট পরিমাণকে বুঝায়। এর মোট সামগ্রিক চাহিদা হল একটি নির্দিষ্ট সময়ে অর্থনীতির প্রত্যেকেরই কর্ম মোট ব্যয়ের পরিমাণ।

Shot on vivo
AI Quad Cam

[v] প্ৰকৃত ৰপ্তানি (X-M) : সামগ্ৰিক চাহিদাৰ চতুৰ্থটো হোৱা। চমুকৈ সামগ্ৰিক চাহিদা : ভোগৰ চাহিদা (C) + বিনিয়োগ চাহিদা (I) + চৰকাৰৰ চাহিদা (G) + প্ৰকৃত ৰপ্তানি (X-M)

i.e.

$$AD = C + I + G + (X-M)$$

Aggregate demand

প্ৰশ্ন: সামগ্ৰিক যোগান কাক বোলা হয়?

উত্তৰ: সামগ্ৰিক যোগান বুলিলে অৰ্থনীতি এখনত বিক্ৰীৰ বাবে উপলব্ধ দ্ৰব্য আৰু সেৱাৰ মুঠ মান বা মৌদ্ৰিক মূল্যক বুজোৱা হয়।

সামগ্ৰিক যোগান অৰ্থনীতিখনৰ আয়তন সোঁৱৰ সমান।

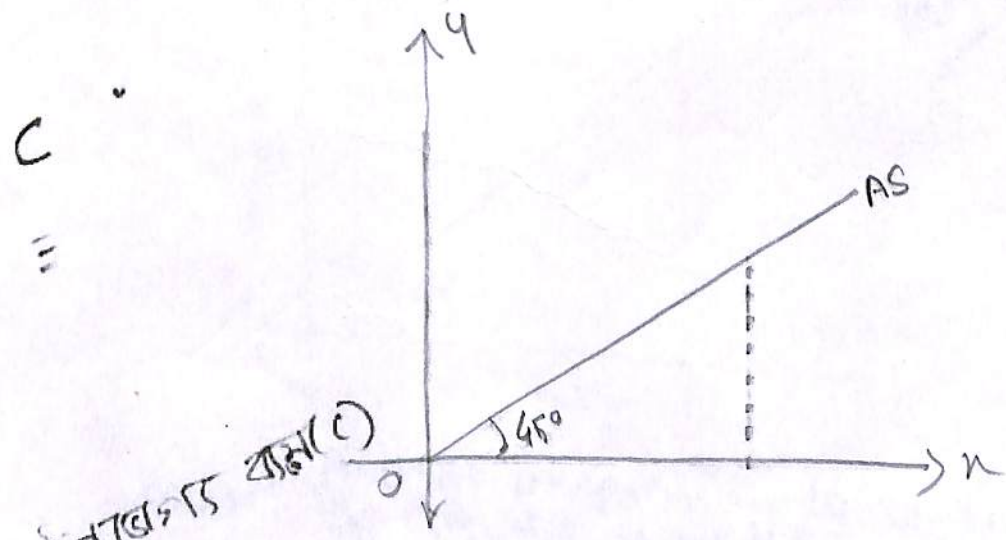

i] উপভোগৰ বক্ৰ (C) : উপভোগৰ বক্ৰ হ'ল সামগ্ৰিক যোগানৰ এটা প্ৰধান অংশ। ই হ'ল অৰ্থনীতি এখনত সকলো পৰিবাৰে উপভোগৰ বাবে দ্ৰব্য আৰু সেৱাৰ যোগান দিয়া

একটি ফলাফল বলেছি নীচে। উপভোগ ব্যয় ও সঞ্চয়ের মোট আয়ের সঙ্গে সমানুপাতিক সম্পর্ক। আয় বৃদ্ধি পেলে উপভোগ ব্যয় বৃদ্ধি পায়। একইভাবে সঞ্চয়ের ক্ষেত্রে আয় পেলে উপভোগ ব্যয় হ্রাস পাবে।

সঞ্চয় (S): আয়ের যেটা অংশ উপভোগে ব্যয় করা হয় সেই অংশটাকেই হল সঞ্চয়। আয় বাড়লে সঞ্চয় বাড়ে আবার আয় কমলে সঞ্চয়ও হ্রাস পায়।

চমৎকার,

সামগ্রিক যোগান = উপভোগ ব্যয় (C) + সঞ্চয় (S)

i.e, AS = C + S

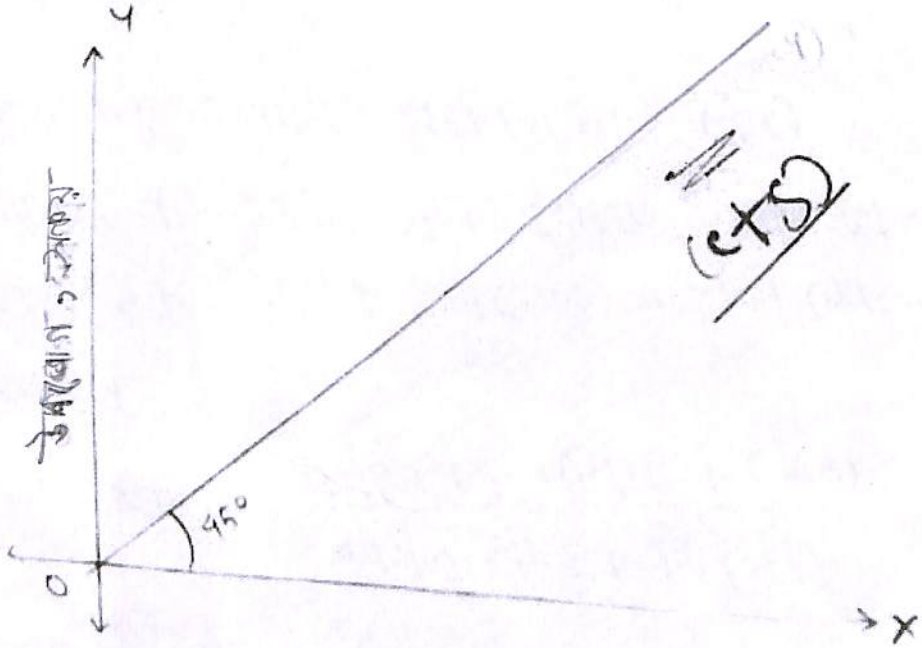

Q. Average propensity to consume. গড় উপভোগ প্রবণতা কি?

উত্তর: গড় উপভোগ প্রবণতা এক নির্দিষ্ট আয়ের স্তরে উপভোগ ব্যয়ের অনুপাতকে নির্দেশ দিয়ে। আনুপাতিক

APC হচ্ছে আয়ের গড় ভোগের প্রবণতা।

সংজ্ঞাগতভাবে,

$$APC = \frac{\text{ভোগের পরিমাণ}}{\text{আয়ের পরিমাণ}}$$

$$APC = C/Y$$

e.g. যদি অর্থনীতিতে ভোগব্যয় এবং 70 কোটি টাকা হয় আর জাতীয় আয় 100 কোটি টাকা হয়, তাহলে APC হবে →

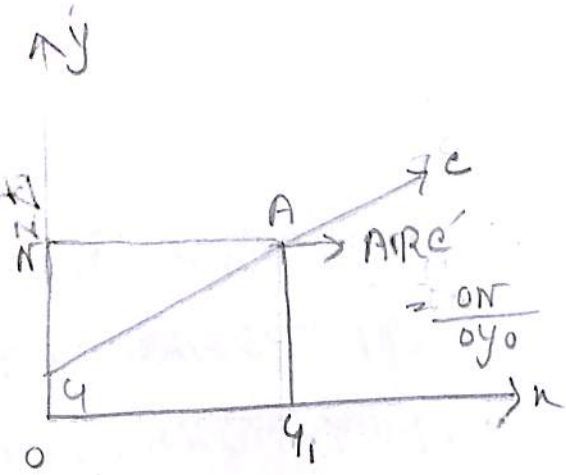

$$APC = \frac{C}{Y}$$

$$= \frac{70}{100} = 0.7 \text{ কোটি টাকা।}$$

প্রশ্ন: 12। প্রান্তিক ভোগের প্রবণতা কি? (MPC)

উত্তর: আয়ের পরিবর্তন হলে যেরূপ ভোগের পরিবর্তন হয় তাকে পরিবর্তিত প্রান্তিক ভোগের প্রবণতা বলে।

সংজ্ঞাগতভাবে,

$$MPC = \frac{\text{ভোগের পরিবর্তন } (\Delta C)}{\text{আয়ের পরিবর্তন } (\Delta Y)}$$

$$MPC = \frac{\Delta C}{\Delta Y}$$

e.g. ধরা হল অর্থনীতিতে জাতীয় আয় 100 কোটি টাকা থেকে বেড়ে 200 কোটি টাকায় গিয়ে যেখানে ভোগের পরিমাণ হয় 70 কোটি টাকা থেকে বেড়ে 110 কোটি টাকায় বৃদ্ধি পাবে।

প্রদত্ত তথ্যে MPC হল →

$$MPC = \frac{\Delta C}{\Delta Y}$$

$$= \frac{110-70}{200-100}$$

$$= \frac{40}{100}$$

$= 0.4$ কোটি টাকা।

প্র: গড় সঞ্চয় প্রবণতা কি? AP

উত্তর: গড় সঞ্চয় প্রবণতা এক নির্দিষ্ট আয়ের স্তরে সঞ্চয় বন্টন অনুপাতকে নির্দেশ করে। আনুপাতিক APS হচ্ছে আয়ের সাথে সঞ্চয়ের অনুপাত। সাংকেতিকভাবে,

$$APS = \frac{\text{সঞ্চয় (S)}}{\text{আয় (Y)}}$$

$$= \frac{S}{Y}$$

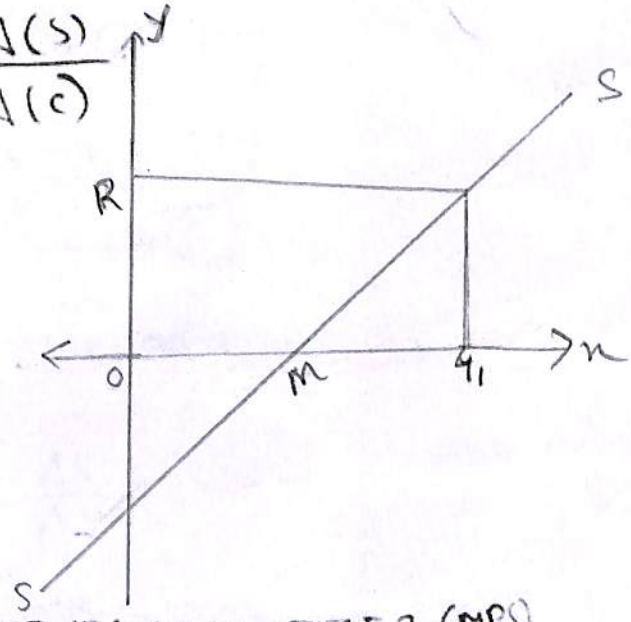

প্র: প্রান্তিক সঞ্চয় প্রবণতা কাকে বলে? (MPS)

উত্তর: আয়ের পরিবর্তনের ফলে মোট সঞ্চয় পরিমাণে পরিবর্তনকে প্রান্তিক সঞ্চয় প্রবণতা বলা হয়। সাংকেতিক ভাবে →

$$MPS = \frac{\text{সঞ্চয়ের পরিবর্তন } (\Delta S)}{\text{আয়ের পরিবর্তন } (\Delta Y)}$$

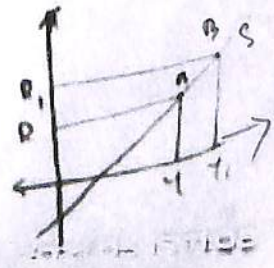

প্রশ্ন: MPC আর MPS এর সংজ্ঞা দাও।

উত্তর: আয়ের পরিবর্তন হলে ভোগ ব্যয়ের পরিবর্তন হলে প্রান্তিক ভোগ। এটাকে বোঝা হয়। সাংকেতিক→

$$MPC = \frac{\Delta C}{\Delta Y}$$

আবার, আয়ের পরিবর্তন হলে ভোগ সঞ্চয়ের পরিবর্তন প্রান্তিক সঞ্চয় প্রবণতা বোঝা হয়। সাংকেতিকভাবে→

$$MPS = \frac{\Delta S}{\Delta Y}$$

আমরা জানি যে জাতীয় আয় অবস্থা →

$$Y = C + S \longrightarrow (i)$$

যখন Y পরিবর্তন হয় তখন →

$$(i) \Rightarrow \Delta Y = \Delta C + \Delta S \longrightarrow (ii)$$

(ii) নং সমীকরণকে ΔY দ্বারা ভাগ করি পাই →

$$\frac{\Delta Y}{\Delta Y} = \frac{\Delta C}{\Delta Y} + \frac{\Delta S}{\Delta Y}$$

$$\Rightarrow 1 = MPC + MPS$$

or,

$$MPC = 1 - MPS$$

$$MPS = 1 - MPC$$ //

Q: বিনিয়োগ গুণকের ধারণাটো উপযুক্ত চিত্রৰ সহায়ত ব্যাখ্যা কৰা।

উত্তৰ:- বিনিয়োগ গুণকৰ ধাৰণাটো অৰ্থনীতিবিদ কেইন্সে প্ৰথম ব্যৱহাৰ কৰিছিল। বিনিয়োগ গুণকৰ অৰ্থ হ'ল বিনিয়োগৰ পৰিৱৰ্তনে প্ৰভাৱ হোৱা আয়ৰ পৰিৱৰ্তনৰ অনুপাত। অৰ্থনীতিবিদৰ যোগেদিয়া এক নিৰ্দিষ্ট পৰিমাণৰ বিনিয়োগ বৃদ্ধি পায় তেন্তে আয়ৰ পৰিমাণো পৰিৱৰ্তন হয়। প্ৰকৃততে আয়ৰ পৰিৱৰ্তন বিনিয়োগৰ পৰিৱৰ্তনতকৈ কেইবাগুণ বেছি হয় ইয়াক বিনিয়োগ গুণক বোলে।

সাংকেতিকভাৱে →

$$k = \frac{\Delta Y}{\Delta I}$$

ইয়াত,

k = বিনিয়োগ গুণক

ΔY = আয়ৰ পৰিৱৰ্তন

ΔI = বিনিয়োগৰ পৰিৱৰ্তন

বিনিয়োগ গুণকৰ ধাৰণাটো তলত দিয়া চিত্ৰৰ সহায়েৰে ব্যাখ্যা কৰা হ'ল →

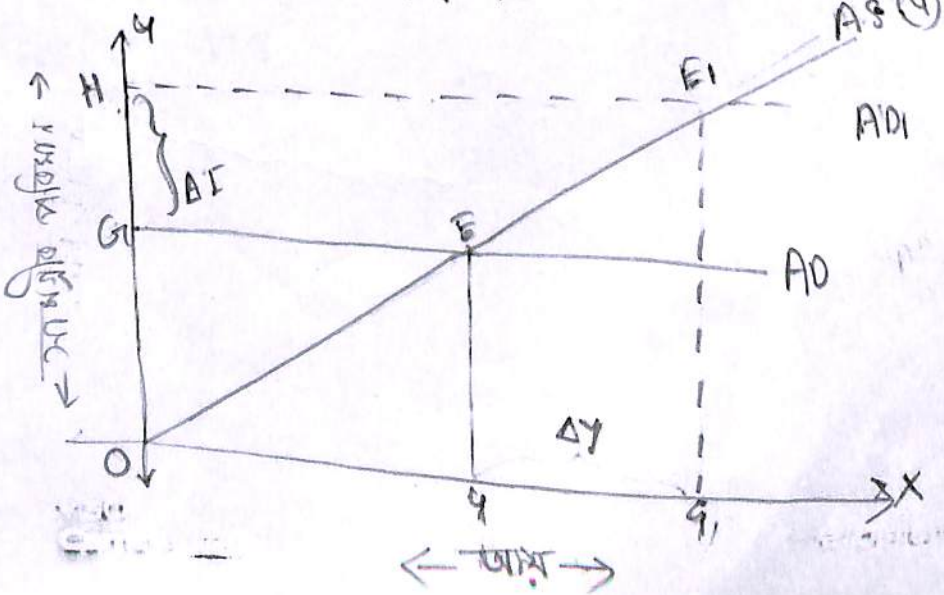

[illegible] ADB [illegible] L [illegible] GDP [illegible] পরিমাণে বিনিয়োগের পরিমাণ বৃদ্ধি পাইছে। একইদিশে সামাজিক চাহিদা যেনে ADB [illegible] সামাজিক চাহিদা যেনে ADB [illegible] ৬১% বিনিয়োগ [illegible] ৩৭% [illegible] যে অর্থনীতিত বিনিয়োগ GDP পরিমাণ বৃদ্ধি হোৱাৰ ফলত আগ ৭৭% পরিমাণ বৃদ্ধি পাইছে। এনেদৰে বিনিয়োগ পরিবর্তনৰ ফলত হোৱা আয়ৰ পরিবর্তনক বিনিয়োগ [illegible] বোলা হয়।

বিনিয়োগ আকৰ্ষণ কাৰ্যকাৰণ ধাৰণাৰ

অৰ্থত প্ৰতিষ্ঠিত যে- যখন ব্যক্তিৰ ব্যয় হয় সেয়া কোন ব্যক্তিৰ আয়ৰ পরিমাণ।

বিনিয়োগ অৰ্থৰ আকাৰ MPCৰ মূল্যৰ ওপৰত নির্ভৰশীল।

পৰ্যায়	বিনিয়োগৰ পৰিবৰ্তন (ΔS)	আয়ৰ পৰিবৰ্তন (ΔY)	ভোগৰ পৰিমাণ
প্ৰথম	100 কোটি	100 কোটি	$100 \times 0.9 = 90$
দ্বিতীয়	90	90 "	$90 \times 0.9 = 81$
তৃতীয়	81	81 "	$81 \times 0.9 = 72.9$
চতুৰ্থ	72.9	72.9 "	$72.9 \times 0.9 = 65.61$
পঞ্চম	65.61	65.61 "	$65.61 \times 0.9 = 59.04$
"	—	"	—
"		"	
total =	100 crore	= 1000 crore	= 900

তালিকা: বিনিয়োগ গুণক (MPC = 0.9)

ওপৰৰ তালিকাৰ পৰা দেখা গৈছে যে অৰ্থনীতিত 100 কোটি টকা বিনিয়োগৰ ফলস্বৰূপে আয় 1000 কোটি টকালৈ বৃদ্ধি পালে (MPC = 0.9)। বিনিয়োগ গুণক আৰু MPC ৰ সম্পৰ্কটো হ'ল →

$$k = \frac{1}{1 - MPC}$$

$$= \frac{1}{1 - 0.9}$$

$$= \frac{1}{0.1}$$

$$= 10$$

অৰ্থাৎ, বিনিয়োগ গুণকৰ মূল্য হ'ল 10 //

প্রশ্ন: বিনিয়োগ গুণক আর MPC র সম্পর্ক ব্যাখ্যা কর।

উত্তর: বিনিয়োগ গুণকের ধারণাটো কেনেচিয়ান অর্থনীতি বিদ কে. এফ কাহনে ~~কেনেচিয়ান~~ বিনিয়োগ গুণকের অর্থ হল — বিনিয়োগের পরিবর্তনের ফলত হোৱা মোট পরিবর্তনের অনুপাত। যেতিয়া এক নিৰ্দিষ্ট পরিমাণৰ বিনিয়োগ বৃদ্ধি পায়। তেতিয়া আয়ৰ পরিমাণো পরিবর্তন হয়। পৰিণামতে আয়ৰ পরিবর্তনে বেছি হয়। ইয়াকে বিনিয়োগ গুণক বোলা হয়। সাংকেতিকভাৱে,

$$K = \frac{\Delta Y}{\Delta I}$$

আয়ৰ পরিবর্তনৰ ফলত হোৱা উপভোগৰ পরিবর্তনকে প্রান্তিক উপভোগ প্রবণতা বোলা হয়। সাংকেতিকভাৱে,

$$MPC = \frac{\Delta C}{\Delta Y}$$

বিনিয়োগ গুণক আৰু MPC ৰ মাজত এক প্রত্যক্ষ সম্পর্ক আছে। অর্থাৎ MPC বৃদ্ধি পালে বিনিয়োগ গুণকো বৃদ্ধি পায় আৰু MPC হ্রাস পালে বিনিয়োগ গুণকো হ্রাস পায়। আমি জানো ভাৰসাম্য অৱস্থাত আয় (Y) হল উপভোগ (C) আৰু বিনিয়োগ (I) ৰ যোগফল।

ie, $Y = C + I \longrightarrow$ (i)

যদিহে Y ৰ পরিবর্তন হয় তেনেহলে →

$\Delta Y = \Delta C + \Delta I \longrightarrow$ (ii)

ii] MPC = 1 - MPS

iii] $MPC = \frac{\Delta C}{\Delta Y}$

iv] MPC কেতিয়াও শূন্য হব নোৱাৰে।

ii] 1 - MPC = MPS

iii] $MPS = \frac{\Delta S}{\Delta Y}$

iv] MPS শূন্য হব নাৰে।

প্ৰশ্ন: 19] মিতব্যয়ীতাৰ সাঁথৰ কি? (Paradox of thrift)

উত্তৰ:> মিতব্যয়ীতাৰ সাঁথৰ ধাৰণাটোৰ উদ্ভাৱক হল জে. এম কেইন্স। এই ধাৰণা অনুসৰি যদি অৰ্থনীতিজ্ঞসকলে ব্যক্তিয়েই তেওঁলোকৰ আয়ৰ সঞ্চয়ৰ অংশটো বৃদ্ধি কৰে অৰ্থাৎ যদি অৰ্থনীতিৰ প্ৰান্তিক সঞ্চয়ৰ প্ৰৱণতা (MPS)ৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি পায় কিন্তু অৰ্থনীতিজ্ঞসকলৰ মুঠ সঞ্চয়ৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি নাপায়। ইয়াৰ পৰিবৰ্তে সঞ্চয় হ্ৰাস পায় বা স্থিৰে থাকে। অৰ্থাৎ মানুহ মিতব্যয়ী হোৱাৰ লগে লগে তেওঁলোকৰ সঞ্চয়ৰ পৰিমাণ আগতকৈ কমে বা আগৰ সমানেই থাকে। এই ধাৰণাটোকেই মিতব্যয়ীতাৰ সাঁথৰ বোলা হয়।

তলৰ চিত্ৰৰ সহায়ত মিতব্যয়ীতাৰ সাঁথৰ ধাৰণাটো ব্যাখ্যা কৰা হল →

MPC = 1 - MPS

MPS = 1 - MPC

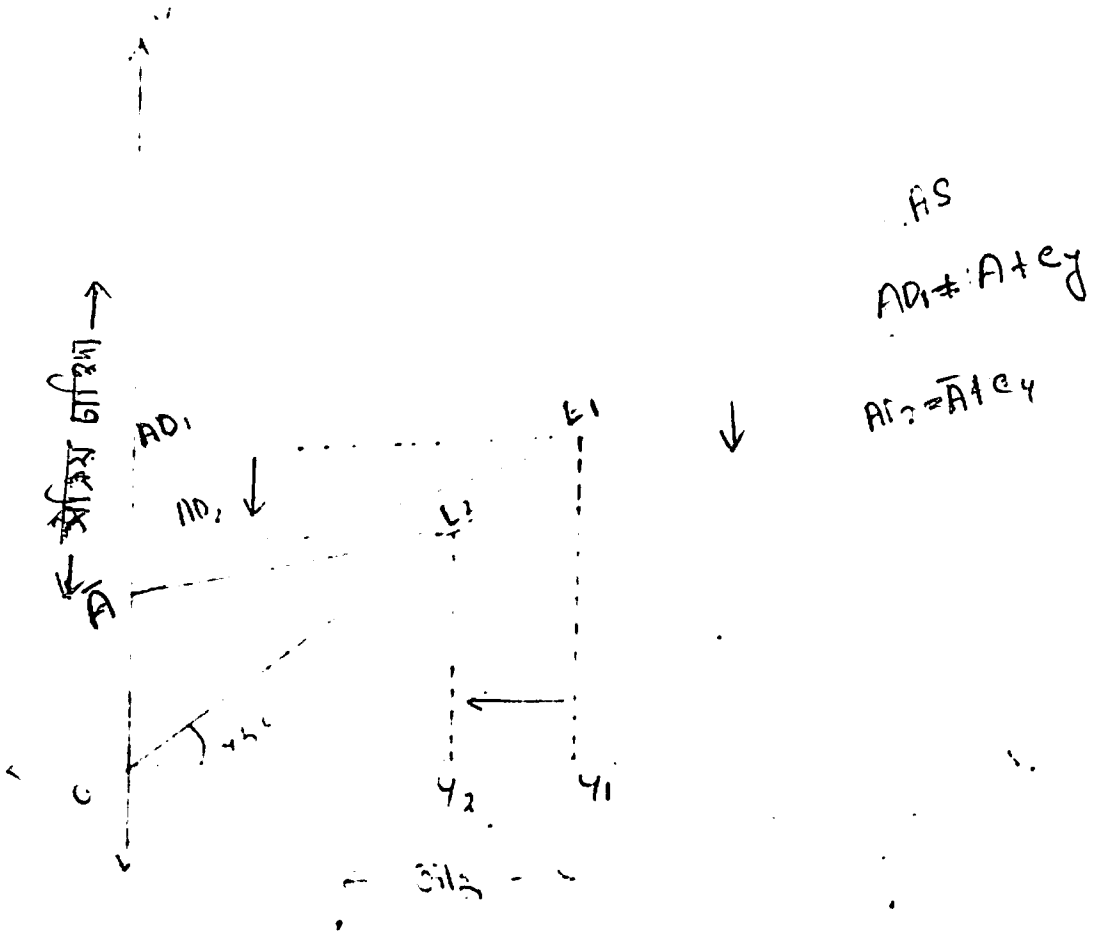

ওপৰৰ চিত্ৰত AS হ'ল সামগ্ৰিক যোগান ৰেখা আৰু AD_1 হ'ল প্ৰাৰম্ভিক চাহিদা ৰেখা। AD_1 আৰু AS এ পৰস্পৰক E_1 বিন্দুত কটাকটি কৰাৰ ভাৰসাম্য অৱস্থাত জাতীয় উৎপাদন হ'ল OY_1। অৰ্থনীতিখনত সঞ্চয়ৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি হোৱাত সামগ্ৰিক চাহিদা বৃদ্ধি পাইছে সেয়েহে সামগ্ৰিক চাহিদা ৰেখাডাল AD_1 ৰ পৰা AD_2 লৈ স্থানান্তৰিত হৈছে। ইয়াৰ ফলস্বৰূপে জাতীয় আয় OY_1 ৰ পৰা OY_2 লৈ হ্ৰাস পাইছে। এনে অৱস্থাতে আয় হ্ৰাস হোৱাৰ ফলত অৰ্থনীতিখনত সঞ্চয়ৰ পৰিমাণ পুনৰ হ্ৰাস পাব গতিকে দেখা গ'ল যে জনসাধাৰণ সদিচ্ছাৰে মিতব্যয়ী হোৱাৰ ফলত পূৰ্বৰ দৰে এফে অৱস্থাক বা পূৰ্বৰ্তকে

এক পরিমাণে সঞ্চয় সমান হয়। এই পরিমাণকে ভারসাম্য পরিমাণ বলা হয়।

প্রশ্ন ৫। সক্রিয় চাহিদার ধারণাটি ব্যাখ্যা কর।

উত্তর:> সক্রিয় চাহিদা বলিতে সেই পরিমাণ সামগ্রিক চাহিদাকে বুঝায় যে পরিমাণে সামগ্রিক চাহিদা এবং সামগ্রিক যোগানের মান সমান হয়। সক্রিয় চাহিদার পরিমাণে সামগ্রিক চাহিদা আর সামগ্রিক যোগানের ভারসাম্য স্থাপিত হয়।

নিম্নে দিয়া চিত্রের সাহায্যে সক্রিয় চাহিদার ধারণাটি দেখানো হয় →

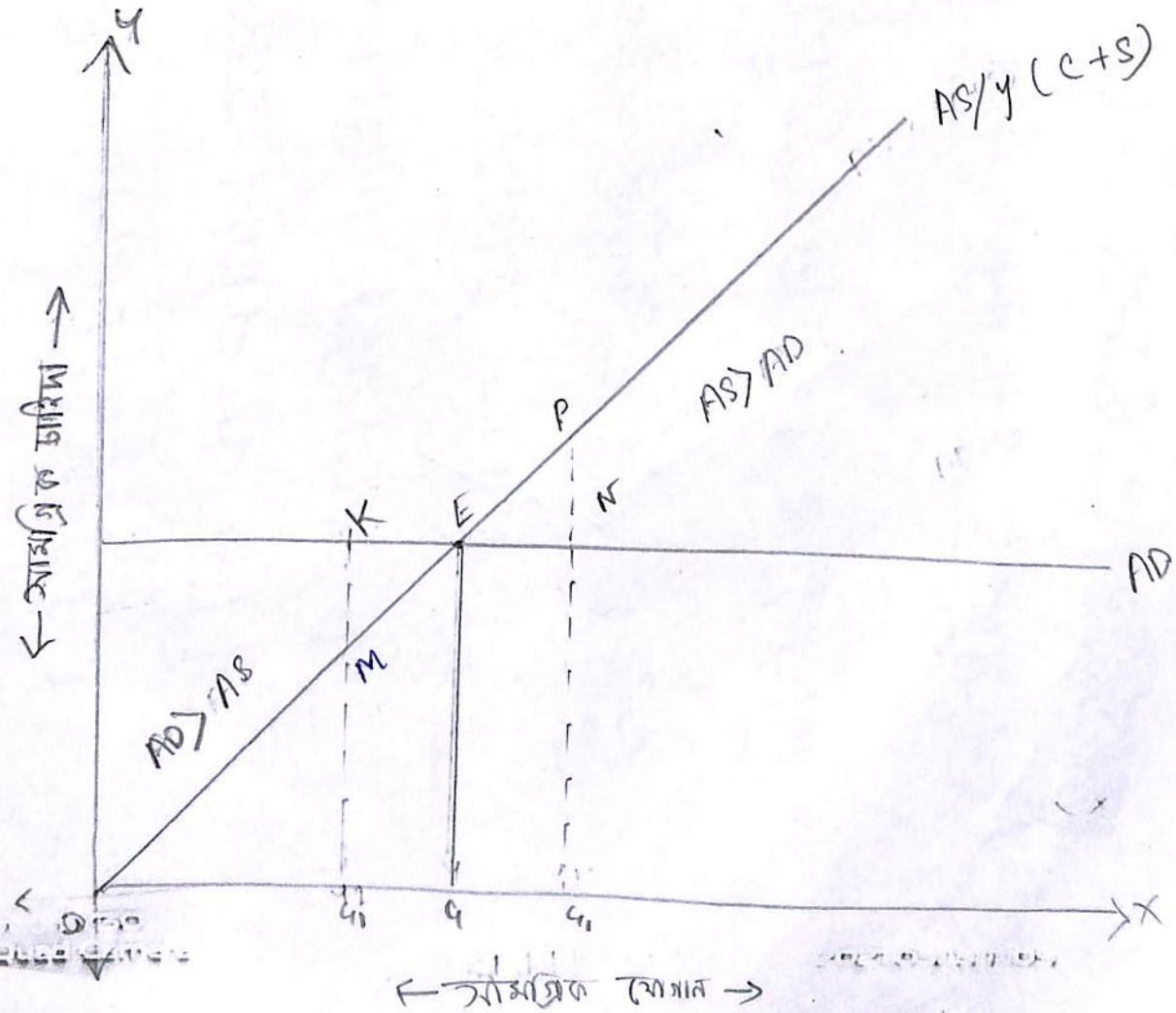

উপৰৰ চিত্ৰত AD আৰু AS ৰেখাই পৰস্পৰক

E বিন্দুত কাটাকাটি কৰিছে। E বিন্দুত সামগ্ৰিক চাহিদাৰ পৰিমাণক সক্ৰিয় চাহিদা বোলা হয়। কিয়নো এই পৰিমাণ সামগ্ৰীক চাহিদা - সামগ্ৰিক যোগানৰ সমান হয়। E বিন্দুটো হল ভাৰসাম্য বিন্দু। E বিন্দুৰ বাওঁহাতে AD>AS হৈছে। এনে অৱস্থাত অতিৰিক্ত চাহিদা বোলা হয়। ইয়াৰ বিপৰীতে E বিন্দুৰ সোঁহাতে AS>AD হৈছে। এনে অৱস্থাত অতিৰিক্ত যোগানৰ সৃষ্টি হৈছে। E বিন্দুত AD=AS হৈছে। এই অৱস্থাত ভাৰসাম্য চাহিদা বা সক্ৰিয় চাহিদা বোলা হয়।

[illegible] সামগ্ৰিক চাহিদাৰ [illegible]

উত্তৰ:

(i) ব্যক্তিগত উপভোগ চাহিদা (C): উপভোগ [illegible] যিটা [illegible] পৰিবাৰে [illegible] চাহিদাক বুজায়। উপভোগ চাহিদা ব্যয়যোগ্য আয়ৰ [illegible] পৰিবৰ্তনত নিৰ্ভৰ। ব্যয়যোগ্য আয় বৃদ্ধি পালে উপভোগ চাহিদা বৃদ্ধি পায় আৰু উপভোগ চাহিদা হ্ৰাস পালে ব্যয়যোগ্য আয় হ্ৰাস পায়।

(ii) বিনিয়োগ চাহিদা (I): বিনিয়োগ চাহিদা হ'ল সামগ্ৰিক চাহিদাৰ লোন এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ উপাদান। এই উপাদান প্ৰতি [illegible] প্ৰতিষ্ঠানে [illegible] দ্ৰব্যৰ চাহিদাৰ বাবে কৰা মূল ব্যয় নিৰ্দেশ কৰে। বিনিয়োগ চাহিদাও সুদৰ হাৰ আৰু মূলধনৰ প্ৰান্তিক উৎপাদনশীলতাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল।

(iii) চৰকাৰৰ চাহিদা (G): দ্ৰব্য আৰু সেৱাৰ প্ৰতি চৰকাৰৰ চাহিদা হৈছে সামগ্ৰিক চাহিদাৰ তৃতীয় উপাদান। এই চৰকাৰ উপভোগ্য ব্যয় আৰু বিনিয়োগ ব্যয়ক অন্তৰ্ভুক্ত কৰে। চৰকাৰৰ উপভোগ্য ব্যয় হৈছে জনসাধাৰণৰ প্ৰয়োজন পূৰণৰ বাবে চৰকাৰী ব্যয়। আনহাতে বিনিয়োগ ব্যয় হৈছে চৰকাৰে ৰাস্তা, ঘাট, দালং ইত্যাদিৰ নিৰ্মাণ কাৰ্যত ব্যয়ভাৰ কৰা ব্যয়।

ii) নং সমীকরণকে Δy দ্বারা ভাগ করি পাই →

$$\frac{\Delta y}{\Delta y} = \frac{\Delta S}{\Delta y} + \frac{\Delta I}{\Delta y}$$

$$\Rightarrow 1 = mpc + \frac{1}{k}$$

$$\Rightarrow \frac{1}{k} = 1 - mpc$$

$$\Rightarrow k = \frac{1}{1 - mpc}$$

যদি, $mpc = 1$ হয়

$$k = \frac{1}{1 - mpc}$$

$$= \frac{1}{1-1}$$

$$= \frac{1}{0}$$

যদি, $mpc = 0$ হয়

$$k = \frac{1}{1 - mpc}$$

$$= \frac{1}{1-0}$$

$$= \frac{1}{1}$$

$$= 1$$

∴ mpc এর মূল্য অসীম আর 1 এর মাঝে থাকে।